

Muhtarlar ve Topluluk-Temelli Afet Yönetişimi

Fahri akı*

Balıkesir Üniversitesi

Goncagül Gültekin Özbayram**

Balıkesir Büyükşehir Belediyesi

Öz

Türkiye’de devletin modernleşme çabalarının bir ürünü olarak doğan ve 1829’dan beri varlığını bugüne kadar koruyan muhtarlık kurumu yerli ve özgün bir teşkilattır. Muhtarlar, belli sürelerle çoğunlukla yerel halk içinden doğrudan yerel halkın oylarıyla seçilirler. Bu durum onları yerel halk ile daha yakın bağlar kurmaya, yerel sorunlar ve ihtiyaçları yakından bilmeye ve mahalleleri hakkında zengin bir veri kaynağı olmaya sevk eder. Bu özellikleriyle muhtarlar topluluk temelli afet yönetiminde ve onun asli bir aşaması olan hazırbulunuşluk sürecinde önemli aktörler olma potansiyelini taşırlar.

Ancak fiili durumda muhtarlar ne denli bu rolü oynamaktadırlar ya da oynamalarına olanak sağlanmaktadır? Muhtarlar, afetlere hazırbulunuşluk süreçlerinde yönetim ilkesine ne kadar ortaklırlar? Bu sorular bu makalenin problematiğini teşkil etmektedir. Makale, topluluk temelli doğal afet yönetiminin Türkiye’deki özel durumunu birçok doğal afet riskinin yoğun hissedildiği illerden biri olan Balıkesir örnek olay incelemesi çerçevesinde, doğal afet yönetimindeki rolü genellikle ihmal edilen muhtarlar üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Makale, fenomenolojik bir yöntem anlayışıyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak 50 muhtardan elde edilen verileri kullanmaktadır. Ulaşılan en önemli bulgu, politik seçkinlerin yerel bilgiyi önemsememe ve sürece dâhil etmeme eğilimlerinden dolayı muhtarların afet hazırbulunuşluğu süreçlerinden dışlandıkları ve potansiyel katkılarının kısıtlandığıdır.

Anahtar Kelimeler

Doğal Afet, Hazırbulunuşluk, Yerel Topluluk, Muhtarlar, Topluluk Temelli Afet Yönetişimi

* Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak., Sosyoloji Böl., cakifahri@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8895-2297

** Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, goncagulgtkn@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5640-0981

Muhtars and Community-Based Disaster Governance

Abstract

Born as a product of Turkey's modernization efforts, the institute of *muhtarlık* is an indigenous and unique organization that has been able to protect its presence since 1829 to date. Muhtars (headmen of neighborhood) are elected for a certain period of time by direct votes of local people, mostly from local people. This leads them to build closer ties with the local community, to know closely local problems and needs, and to become a rich source of data on their neighborhoods. With these characteristics, muhtars have the potential to become important actors in community-based disaster governance and in its essential stage of preparedness.

But to what extent do muhtars play or are allowed to play this role? Are muhtars natural partners of governance in terms of disaster preparedness? These questions constitute the problematic of this paper. The paper aims to examine special status of community-based disaster management in Turkey within the framework of a case study of Balıkesir, which is one of the provinces where of many natural disaster risks are felt intensely. In doing so the study is focused on muhtars whose role in natural disaster governance is generally neglected.

The paper uses data obtained from 50 muhtars using an in-depth interview technique with a phenomenological methodology. The most important finding is that due to the tendency of the political elite to ignore and not include local knowledge, the muhtars are excluded from the disaster preparedness processes and their potential contribution is limited.

Keywords

Natural Disaster, Disaster Preparedness, Local Community, Muhtars, Community-Based Disaster Governance

Extended Abstract

Disaster management processes are generally handled in four stages: a) mitigation, b) preparedness, c) response and d) recovery. Among them, preparedness "serves as a temporal link between the pre-impact and post-impact phases of a disaster event" (Sutton & Tierney, 2006: 3). Therefore, preparedness is seen as a very important process in the formation of disaster-resistant communities (Kirschenbaum, 2003; Sutton & Tierney, 2006).

Preparedness is measures that enable different analysis units, such as households, organizations, communities and societies, to respond effectively and quickly when disasters occur (Kirschenbaum, 2003; WHO/EHA, 2002). According to FEMA, preparedness involves leadership, training, preparedness, exercise, technical and financial assistance to strengthen citizens, communities, the state, local governments and professional emergency workers in the processes of mitigation, preparedness, disaster response, and effective recovery support (www.fema.gov).

In short, preparedness is a concept that expresses how well equipped and ready individuals and organizations are to respond to negative environmental threats (Perry & Lindell, 2003). Preparedness studies also aim to ensure that the resources necessary to effectively intervene in case of a disaster occur and that those who have to intervene in disaster know how to use them (Sutton & Tierney, 2006).

The smallest unit of analysis in disaster preparedness research and guidance services is households. Additionally, communities and organizations are other analysis units in this regard. Accordingly, for effective disaster management, communities and organizations should devote themselves to disaster preparedness activities as much as, even more than, households (Sutton & Tierney, 2006: 14).

Disaster management is a comprehensive, long and costly process that cannot be realized only by central government, local governments, non-governmental organizations, households or individuals. Therefore, disaster management requires the cooperation and partnership of all these actors. Instead of a centralized disaster management, this understanding advocates a process to be reconsidered within the concepts of *disaster governance*, democratization of disaster management, and decentralization.

Decentralization is believed to increase participation, capacity, communication and coordination between sectors and management levels. Increasing local capacity is critical in providing many local services and reducing losses (Toya & Skidmore, 2013). Local government can increase local disaster management capacity (Rumbach, 2015), facilitate preparatory activities, and increase public participation in disaster planning by including local information and increasing local control over resource expenditure (Escaleras & Register, 2012; Garschagen, 2015). Decentralized systems “prepare for and respond to disasters more effectively relative to more centralized systems” (Ainuddin et al., 2013: 51).

It is believed that local government contributes to good disaster governance through increasing local capacity and bringing local perspectives and information through the involvement of local actors. Similarly, the activities of local governments and non-governmental actors are believed to facilitate content-specific risk management solutions tailored to the specific needs, wishes and capabilities of local communities (Garschagen, 2015).

It is seen that the literature attaches great importance to the active participation of local government and communities in disaster mitigation, prevention and preparedness processes and to share responsibility, in other words, disaster governance. In this process, the role of mukhtars, located between local governments and communities, has not been studied in the literature.

Therefore, this article, which aims to fill this gap, focuses on the role and perceptions of mukhtars in disaster governance.

Mukhtars as Natural Stakeholders of Disaster Governance

Born as a product of Turkish State's modernization efforts and being able to protect its presence since 1829 to date, mukhtarlık is an indigenous and unique organization. Mukhtars (headmen of neighborhoods) are elected mostly from local people for a certain period of time by direct votes of local people. This leads them to build closer ties with the local community, to know closely local problems and needs, and to become a rich source of information on their neighborhoods. Moreover, by law, mukhtars have the responsibilities of "*determining the common needs with the voluntary participation of the residents*" and "*improving the quality of life of the neighborhood.*" Disaster preparedness activities cannot be excluded from these responsibilities.

With all these characteristics, mukhtars have the potential to become important actors in community based disaster governance and in its essential stage of preparedness.

Research Question

But to what extent do mukhtars play or are allowed to play this role? How common are mukhtars to govern disaster preparedness? These questions constitute the problematic of this paper. The paper aims to examine the special status of community-based disaster management in Turkey within the framework of a case study of Balıkesir, which is one of the provinces where many natural disaster risks are felt intensely. In doing so the study is focused on mukhtars whose role in natural disaster governance is generally neglected.

Research Methods/Techniques and Sampling

This research utilizes the phenomenological approach in the interpretative social science approach, pioneered by Max Weber (Waters, 2008: 24). As a data collection tool, a semi-structured "in-depth interview" technique with open questions was used.

One-to-one interviews with mukhtars included a) awareness of local natural disasters and risk perception (4 questions), b) awareness-raising activities (2 questions), c) other prevention and response activities (5 questions). The interviews were recorded on the voice recorder and then decoded. Interviews were conducted for about 30-60 minutes.

The working population of this study is mukhtars living and working in Balıkesir province. Their total number consists of 1,199 mukhtars. Among them, a sample of 50 mukhtars was formed for one-on-one interviews.

While creating a sample group, maximum diversity sampling, which is one of purposeful sample types, was made.

Main Findings

The majority of the mukhtars sees earthquakes and floods as the most important natural disasters that can affect their neighborhoods.

It has been determined that most of the mukhtars are generally familiar to their neighborhoods and have information about the inhabitants. However, as the population of the neighborhood in which they are responsible increases, the level of traditional knowledge about the neighborhood decreases. It was seen that the mukhtars in rural areas had more advantage about familiarity to the neighborhood than the ones in urban areas. In the event of a likely natural disaster in their neighborhoods, muhtars' level of knowledge about disadvantaged groups (disabled, elderly, orphans, etc.) that are likely to be affected by this disaster is low. They have no specific work plans for such groups either.

Generally, the muhtars stated that they had knowledge about the basic necessities to be provided in case of a natural disaster and where they could obtain them. Within the scope of informing and raising awareness activities for neighborhoods against disasters, the mukhtars stated that they did not perform any work; they additionally stated that such activities were provided to them by AFAD and district municipalities to which they belong. Regarding disasters, no effective and significant cooperation between the mukhtars and non-governmental organizations was determined.

The mukhtars generally have no disaster plans within the scope of disaster prevention and response activities. Mukhtars stated that local governments did not support or encourage them. They preferred parks, school gardens, market areas and so on as an emergency gathering area in their neighborhoods. However, they emphasized that some gathering areas were opened for zoning. In the event of a possible disaster, the mukhtars rely on the security forces to prevent the negative effects of the disaster process and do not resort to alternative voluntary formations.

Although the socioeconomic status and education levels of the muhtars are different, their state of awareness and preparedness of natural disasters are similar. Most muhtars do not have any work on awareness raising or preparedness for natural disasters. Whether the muhtars' responsibility areas are rural or urban and located in the inner regions or coastal areas did not show a significant difference in their awareness and preparedness against natural disasters. However, despite everything, it is seen that almost all mukhtars are willing to take active roles in natural disaster preparedness, but the potential of mukhtars is not utilized in this process in accordance with the governance principle.

Conclusion

It can be said that the disaster preparedness is not adequately covered in the agenda of the mukhtars in Balıkesir. Like many other actors in Turkey, most mukhtars too tend to see the responsibility of disaster preparedness on others rather than on themselves. Among other factors, the tendency of senior political elites to ignore and not involve local knowledge plays a major role in this outcome.

In order to uncover the potential benefits of disaster governance, cooperation among relevant actors needs to be reviewed. Mukhtars should be considered as an important stakeholder in disaster governance as they are the most basic local managers and local community leaders.

To develop the potential positive roles of mukhtars in disaster awareness and preparedness:

- *Disaster trainings organized by AFAD should prioritize and cover all mukhtars.*
- *Mukhtars should be included in all stages of participation regarding disaster governance. In this regard, the opinions and suggestions of mukhtars should be given importance. Thus, the disaster preparedness process should be democratized by a mechanism that will work from the bottom up.*
- *Mukhtars should be provided with reasonable authority for improving their local community preparedness.*

Giriş

Sosyal bilimciler afetlere farklı açılardan yaklaşıyor olmakla beraber çoğunlukla afetin belli faktörlerin yol açtığı bir sonuç olarak görme eğilimindedirler. Bu faktörler tehlikelerle bağlantılıdır. Buna göre afetin doğal nedenleri veya insan kaynaklı nedenleri olabilir. Bir anlamda bu tehlike kaynaklarının varlığına ve ortaya çıkışına engel olunamaz. Ancak bu tehlike kaynaklarının bizzatı varlığı ya da ortaya çıkışı afetin doğrudan nedeni değildir. Afet, bu tehlikelere karşı etkili ve yeterli tepkinin verilememesi sonucunda ortaya çıkan yıkıcı etkilerlerdir.

Bu durumda söz konusu yıkıcı etkilere karşı yeterli ve uygun tepki kapasitesi geliştirilirse tehlike ve risklerin afetle sonuçlanmasının da önüne geçilebilir; dolayısıyla afet olaylarının yıkıcı boyutları tamamen ya da kısmen ortadan kaldırılabılır. Bu, afete yönetilebilir bir şey olarak bakmayı doğurur. Afet yönetiminin nihai amacı bir yandan tehdit, tehlike ve riskleri önceden tespit etmek ve uygun önlemlerle mümkün olduğunca elimine etmek ve diğer yandan her düzeyde analiz biriminin (birey, aile, organizasyon, topluluk, ulus) kırılğanlıklarını azaltarak dirençliliklerini yükseltmektir.

Doğal afetlerin büyük çoğunlukla yerel ve bölgesel bir alanda cereyan etmesi ilgili literatürü afet azaltım, önlem ve hazırbulunuşluk süreçlerinde yerel yönetimlerin ve toplulukların aktif katılımlarını önemsemeye sevk eder. Nitekim geçmişteki yukarıdan-aşağıya merkezîyetçi yönetim anlayışı yerine bugün artık yerel yönetimlerin ve toplulukların aktif rol aldığı adem-i merkezîyetçi bir afet yönetimi anlayışı geçmiş bulunmaktadır.

Bu bağlamda afete dirençli toplum/topluluk oluşturma ve hazırbulunuşluk sürecinde potansiyel katkıları en yüksek yerel aktörlerden birisi muhtarlardır. Muhtarlar, belli sürelerle çoğunlukla yerel halk içinden doğrudan yerel halkın oylarıyla seçilirler. Bu durum onları yerel halk ile daha yakın bağlar kurmaya, yerel sorunlar ve ihtiyaçları yakından bilmeye ve mahalleleri hakkında zengin bir veri kaynağı olmaya sevk eder. Bu özellikleriyle muhtarlar topluluk temelli afet yönetişiminde ve onun asli bir aşaması olan hazırbulunuşluk sürecinde önemli aktörler olma potansiyelini taşırlar.

Ancak fiili durumda muhtarlar ne denli bu rolü oynamaktadırlar ya da oynamalarına olanak sağlanmaktadır? Muhtarlar, afetlere hazırbulunuşluk süreçlerinde yönetişim ilkesine ne kadar ortaklırlar? Bu sorular bu makalenin

problematikini teşkil etmektedir. Makale, topluluk temelli doğal afet yönetiminin Türkiye’deki özel durumunu, birçok doğal afet riskinin yoğun hissedildiği illerden biri olan Balıkesir örnek olay incelemesi çerçevesinde, doğal afet yönetimindeki rolü genellikle ihmal edilen muhtarlar üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.

Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

Afet

Afet sosyolojisiyle ilgilenen yazarların hemen hepsi afeti ağırlıklı olarak sosyal karakterli bir şey olarak tanımlarlar (Alexander, 2005: 27). Bununla beraber afete yaklaşımlarda ve ona yüklenen anlamlarda bir çeşitlilik vardır. Afet anlamlandırmalarında ölüm/yaralanmalar ve mülke zarar ortak bir vurgudur (Boin, 2005: 170). Fiziksel etkilerden başka, amnezi, anksiyete, fobiler, madde bağımlılığı, uykusuzluk, travma sonrası stres bozukluğu, aşırı uyarılma, akut stres bozukluğu, depresyon ve bazen intihar ve diğer akıl hastalıkları gibi psikolojik belirtilerle de ilişkilendirilir (Fan at al., 2011; Hussain, Weisaeth & Heir, 2011; Keskinen-Rosenqvist, Michélsen, Schulman & Wahlström, 2011; Norris, 2001). Öte yandan özellikle sosyologlar afetlerin, kayıpları, travmaları ve yoklukları tedavi edici olma (Fritz, 1996: 17) ve özgecil davranış ve toplumsal dayanışmayı güçlendirici olma (Wolfenstein, 1957 aktaran Barton, 2005: 130) gibi pozitif etkilerinin de olabileceğine dikkat çekerler.

Bunun yanı sıra afet anlamlandırmalarında “toplumun uyum kapasitesini aşacak derecede acıya neden oluş” (WHO/EHA, 2002: 3), “afet tanımının sosyal inşacı boyutuna ve bir afeti izleyen ya da onu karakterize eden toplumsal bozulma” (Boin, 2005: 155) “otoriteler için normal olarak mevcut olanlardan başka kaynakların seferber edilmesi ve örgütlenmesi gereği” (Emergency Management Australia, 1998: 33) gibi vurgular da yer alır.

Bir kısım afet araştırmaları afeti “sosyal inşaların sonucu” (Aguirre, 2002: 114), “belirli bir sosyal zaman, coğrafya ve belirli bir kültür içinde bireylerin, ailelerin ve insan gruplarının etkileri ve sonuçları” (Buckle, 2005: 178) olarak değerlendirirken bir kısmı da afeti ekonomik faktörlerle ilişkili bir kırılmalık ve dirençlilik paradigması çerçevesinde değerlendirir. Kırılmalık, “bir tehlikenin zarar verici etkilerine duyarlı hale getirilen bir topluluğun, sistemin veya varlıkların özellikleri ve koşulları” olarak tanımlanırken dirençlilik de “tehlikelere maruz kalan bir sistemin, topluluğun veya toplumun karşı bir tehlikenin etkilerine karşı direnme, bunları alma ve bunlara karşı koruma sağlama becerilerini zamanında ve etkin bir şekilde yerine getirme yeteneği” olarak tanımlar (Noy & Yonson, 2016: 3).

Bu paradigma çerçevesinde toplumlararası eşitısizliklerin afet kırılmalılığına etkisi üzerine çok sayıda çalışmanın mevcudiyetine (örn. Kahn, 2005; Peduzzi at al., 2009; Raschky, 2008) paralel olarak toplum-içi eşitısizliklerin etkisi

üzerine de yapılmış bir araştırmalar kütesi mevcuttur. Bu tür araştırmalar yoksulların, göçmenlerin, çocukların, engellilerin (Stough, 2010), yaşlıların (Bayraktar ve Dalyılmaz, 2018; Bodstein & Barros, 2014; Hartog, 2014), özel bakıma muhtaçların (Nick at al., 2009) ve kadınların (Enarson, 2012; Odabaş, 2010; Pincha, 2008) diğer toplumsal kesimlere kıyasla afetler karşısında nasıl daha fazla kırılgan olduklarını ve çok daha fazla etkilendiklerini göstermeye çalışırlar.

Görüldüğü üzere sosyal bilimciler afetlere farklı açılardan yaklaşıyor olmakla beraber çoğunlukla afeti tehlikelerle bağlantılı faktörlerin yol açtığı bir *sonuç* olarak görme eğilimindedirler. Buna göre bu tehlike kaynaklarının bizatihi varlığı ya da ortaya çıkışı afetin doğrudan nedeni değildir. Afet, bu tehlikelere karşı etkili ve yeterli tepkinin verilememesi sonucunda ortaya çıkan yıkıcı etkilerlerdir. Dolayısıyla bir bakıma böyle yıkıcı bir etki ortada yoksa bu tehlikelerin yarattığı bir afetten de söz edilemez.

Afet Yönetimi ve Hazırbulunuşluk

Görülmektedir ki afetler, tehlikelere, risklere ve kırılganlıklara karşı uygun ve etkili tepki kapasitesinin yetersizliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Söz konusu tepki kapasitesinin artırılması afetin yönetilmesi anlamına gelir. Afet yönetiminin nihai amacı bir yandan tehdit, tehlike ve riskleri mümkün olduğunca elimine etmek ve her düzeyde analiz biriminin (birey, aile, organizasyon, topluluk, ulus) kırılganlıklarını azaltmak ve dirençliliklerini yükseltmektir.

Afet yönetimi süreçleri genellikle dört aşamada ele alınır: a) azaltım (mitigation), b) hazırbulunuşluk¹ (preparedness), c) müdahale (response) ve d) iyileşme (recovery). Bunlar arasında hazırbulunuşluk süreci “bir afet olayının etki öncesi ve etki sonrası aşamaları arasında zamansal bir bağlantı olarak hizmet eder” (Sutton & Tierney, 2006: 3). Bu nedenle afetlere karşı dirençli toplulukların oluşumunda hazırbulunuşluk çok önemli bir süreç olarak görülmektedir (Kirschenbaum, 2003; Sutton & Tierney, 2006).

Hazırbulunuşluk, hanehalkları, örgütler, topluluklar ve toplumlar gibi farklı analiz birimlerinin afetler meydana geldiğinde etkili bir şekilde müdahale etmelerine ve hızlıca iyileşmelerine olanak sağlayan önlemlerdir (Kirschenbaum, 2003; WHO/EHA, 2002). FEMA'nın tanımlamasına göre de hazırbulunuşluk “afetlere hazırlanma, afetlerin etkilerini hafifletme, bir afetten sonra toplumun ihtiyaçlarına cevap verme ve etkili iyileşme çabaları başlatma süreçlerinde vatandaşları, topluları, devleti, yerel yönetimleri ve profesyonel acil

1 “preparedness” teriminin Türkçe karşılığı olarak “hazırlık”, “hazırlanmışlık”, “hazırolma durumu” gibi çeviriler kullanılabilir. Bu makalenin yazarları “hazırbulunuşluk” şeklinde çeviriyi tercih etmiştir.

durum çalışanlarını güçlendirmek için liderlik, eğitim, hazırlık ve egzersiz desteği, teknik ve mali yardımı” içerir (www.fema.gov).

Kısaca hazırbulunuşluk, bireylerin ve kuruluşların, olumsuz çevresel tehditlere cevap vermek için ne derece donanımlı ve hazır olduklarını ifade eden bir kavramdır (Perry & Lindell, 2003). Hazırbulunuşluk çalışmaları, bir afetin gerçekleşmesi durumunda olaya etkin bir şekilde müdahale etmek için gerekli kaynakların hazır olmasını ve afete müdahale etmek zorunda kalanların bu kaynakları nasıl kullanacaklarını biliyor olmalarını sağlamayı da amaçlar (Sutton & Tierney, 2006).

Afetlere karşı geliştirilen hazırbulunuşluk tepkisinin etkinlik düzeyi toplumdan topluma ve analiz birimine göre farklılıklar gösterebilir. Barton’a göre “etkililik kaynakları, bireysel düzeyde (motivasyon, beceri), grup düzeyinde ve örgütsel düzeyde (işbirliği, liderlik, kaynaklar), topluluk seviyesinde (örgütler arası koordinasyon, liderliğin teknik ve sosyal becerisi, kaynakları harekete geçirme kapasitesi) ve yüksek düzeydeki sosyal liderlik (devlet ve ulusal hükümette, büyük şirketlerde, büyük gönüllü kuruluşlarda, rehber politikalar için bilgi veren profesyonel ve entelektüel topluluklarda) yatar. Bu düzeylerin her birinde problemlere kaynak bulma açısından etkinlik veya pasiflik, işbirliği veya işbirliksizlik, bilgi ya da cehalet, ve yetenek ya da yeteneksizlik olabilir (Barton, 2005: 131).

Yukarıda sunulan bilgilerden de anlaşıldığı üzere afete hazırbulunuşluk araştırmalarında ve rehberlik hizmetlerinde en küçük analiz birimi hanehalkıdır. Hanelerin dışında topluluklar ve organizasyonlar da afete hazırbulunuşluk araştırmalarında ve rehberlik hizmetlerinde öne çıkan diğer analiz birimleridir. Buna göre etkin bir afet yönetimi için hanehalkları kadar, hatta onlardan daha fazla, topluluklar ve organizasyonlar da afete hazırbulunuşluk faaliyetlerine kendilerini adanmışlardır (Sutton & Tierney, 2006: 14).

Genel olarak afet yönetimi özel olarak da afetlere hazırbulunuşluk sadece merkezi hükümet, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, hanehalkları veya bireyler eliyle gerçekleştirilemeyecek kadar geniş kapsamlı, uzun ve masraflı bir süreçtir. Dolayısıyla afet yönetimi/ hazırbulunuşluk, sayılan tüm bu aktörlerin birlikteliği ve ortaklığını gerektirir. Bu anlayış merkezîyetçi bir afet yönetimi yerine, afet yönetişimi, afet yönetiminin demokratikleştirilmesi ve adem-i merkezîyetçilik (decentralization) kavramları dahilinde süreci yeniden ele almayı savunur.

Hazırbulunuşlukta Yerel Yönetimlerin Rolü

Genel olarak, ademi merkezîyetçilik, “otoritenin daha küçük sayıda aktörlerden daha büyük sayıda aktörlere yayılmasını ve merkezi bir otoriteden daha az merkezi bir otoriteye geçiş” içerir (Pollitt, 2005: 373). Ile’ye (2009) göre, ademi merkezîyetçiliğin ardındaki genel fikir, ulusal hükümetin tek

başına mevzuatın gerektirdiği tüm işlev ve yetkileri yerine getiremediğidir. Adem-i merkezîyetçilik savunucuları, bu anlayışın yönetim değil, *yönetişim* sürecini doğurmasını umar ve ona çeşitli yararlar atfederler. Adem-i merkezîyetçiliğin, örneğin, kendi kararlarını verebilme gücü vererek sessiz toplulukları güçlendirmeye yardımcı olduğu ve topluluk üyelerine afetleri kendi stratejilerini kullanarak yönetmelerine fırsatlar sağladığı için yararlı olduğu savunulur (Patterson at al., 2009).

Ademi merkezîyetçiliği destekleyen genel savların çoğunun afet yönetimi için de geçerli olduğu varsayılmaktadır. Örneğin, adem-i merkezîyetçiliğin, sektörler ve yönetim seviyeleri arasındaki katılımı, kapasiteyi, iletişimi ve koordinasyonu arttırdığına inanılmaktadır. Bu özelliklerin dikey afet yönetimi işbirliğine de etkisi olduğuna inanılır. Yerel kapasiteyi arttırmak, birçok yerel hizmetin sağlanmasında ve kayıpların azaltılmasında kritik öneme sahiptir (Toya & Skidmore, 2013). Yerel yönetim, aynı zamanda yerel afet yönetim kapasitesini de artırabilir (Rumbach, 2015), hazırlık faaliyetlerini kolaylaştırabilir ve yerel bilgileri dâhil ederek ve kaynak harcaması üzerindeki yerel kontrolü artırarak afet planlamasına halkın katılımını artırabilir (Escaleras & Register, 2012; Garschagen, 2015). Adem-i merkezîyetçi sistemler “daha merkezi sistemlere göre daha etkili afetlere hazırlık ve müdahale yaratır” (Ainuddin at al., , 2013: 51).

Ademi merkezîyetçilikten ilham alan topluluk temelli afet yönetimi anlayışı, topluluğun risklerini yönetme konusunda yerel topluluğun üyelerini merkeze yerleştirir. Bu yaklaşım, topluluk içinde ve bazen diğer dış topluluk organizasyonlarında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının ve toplum temelli kuruluşların katılımını teşvik eder (GTZ, 2002; Sahoo, 2005; Scott & Tarazona, 2011). Bu nedenle bu yaklaşım, topluluk yaşamını etkileyen kararlara toplum üyelerinin aktif katılımını gerektirmektedir (Sahoo, 2005).

Bazı araştırmacılar (Cannon 1994; Pillay 2012; Sahoo 2005), afet riskini azaltma çabalarında toplum katılımının eksik oluşunun, yerel topluluk bilgilerini ve afet acil durumlarında hayatta kalmak için kullanılan stratejileri göz ardı etmek sonucunu doğuracağına dikkat çekerler. Topluluğun katılımı şeffaflığı sağlar ve sorumluluk paylaşımı için bir alan yaratır (Meshack, 2004; Sahoo, 2005). Sorumluluk paylaşımı, kıt kaynakların daha sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını kolaylaştırır, böylece afet azaltımına ve hazırbulunuşluğuna ve aynı zamanda toplumun kapasitesini arttırmaya yardımcı olur.

Yerel yönetimin, yerel kapasitenin artırılması ve yerel aktörlerin katılımı ile yerel perspektiflerin ve bilgilerin getirilmesi yoluyla iyi afet yönetişimine katkıda bulunduğuna inanılmaktadır. Benzer şekilde, yerel yönetimlerin ve sivil toplum aktörlerinin faaliyetlerinin, yerel toplulukların özel ihtiyaçlarına, isteklerine ve yeteneklerine özel olarak uyarlanmış olan içeriğe özgü risk yönetimi çözümlerini kolaylaştırdığına inanılmaktadır (Garschagen, 2015).

Afetlere müdahale etmek ve risklerini azaltmak, yerel yönetimler içinde ve dışında yerel kapasite gerektirmektedir (UNDP, 2015).

Görülmektedir ki literatür afet azaltım, önlem ve hazırbulunuşluk süreçlerinde yerel yönetimlerin ve toplulukların aktif katılımlarını ve sorumluluk paylaşımını, diğeri bir deyişle afet yönetişimini çok önemsemektedir. Bu süreçte yerel yönetimler ile topluluklar arasında bir yere konumlanan muhtarların rolü literatürde hemen hiç incelenmemiştir. Muhtarlık kurumunun Türkiye'ye özgü yerli bir kurum oluşu Türkçe-dışı dillerde literatürün oluşmamasını açıklayıcı bir olgudur. Ancak muhtarların afet yönetişimindeki yerlerini sorun edinen Türkçe kaynaklara da rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu açığı kapatmayı amaçlayan bu makale, afet yönetişiminde muhtarların rolü üzerine odaklanmaktadır.

Muhtarlığın Tarihsel Ardalanı ve Doğal Afet Yönetişimindeki Roller

Muhtarlık teşkilâtının ilk defa 1829'da İstanbul'da ve bilâd-ı selâsede (Üsküdar, Galata ve Eyüp) İstanbul'a göçü kontrol etmek, mahallelere giriş çıkışı denetim altına alarak güvenliğı sağlamak ve yönetim aleyhinde yapılan dedikoduları önlemek amacıyla uygulamaya konulduğu bilinmektedir². İstanbul dışında ise bu teşkilâtın 1833'ten itibaren önce Kastamonu'da oluşturulduğu, "bu sistem bir bakıma II. Mahmud'un nüfuzunu yok etmek istediğı âyanlığın yerine ikame edildiğı" değerlendirilmektedir (Akyıldız, 2003: 52; Çadırcı, 1970). Halkın muhtarlık uygulamasından memnun olduğunun anlaşılmasından sonra teşkilât yaygınlaştırıldı ve 1833 yılından itibaren diğeri bölgelerde de muhtarlıklar oluşturuldu (Akyıldız, 2003: 52). İslam Ansiklopedisi "Muhtar" maddesinde Osmanlı toplumunda muhtarın görev ve sorumlulukları şu şekilde betimlenir:

Mahalle/köyde güvenliğı sağlamak, verginin tevziine ve toplanmasına yardımcı olmak muhtarların başlıca görevleriydi... Doğum ve ölümlerin, başka yere göç eden veya gelenlerin kayıtlarını tutar, günü gününe defter nâzırına bildirirdi... Muhtarın görevleri vergi toplanması, belediye hizmetleri, çeşme, okul ve mâbedlerin bakım ve onarımı, bekçi ve korucuların idaresi, devletin resmî tebliğlerinin halka duyurulması, nüfus kayıtlarının tutulması, veraset davalarında mahkemelere yardımcı olunması

2 Tarihçiler, Osmanlı'da muhtarlık teşkilâtının kurulmasından önce mahallelerin idaresinden imamların sorumlu olduklarını bildirmektedirler. Beydilli'ye göre imamlar, hizmet ettikleri mescit ve camilerin vakıflarından maaş alır; aslen kadıların üstlenmesi gereken dini, ahlaki, toplumsal, mülki, beledi ve güvenliğe dair görevleri yerine getirir ve kadılar tarafından denetlenirlerdi (Beydilli, 2002: 181). Dolayısıyla bir mahalleye imam olmanın o mahallenin her şeyinden sorumlu olmak anlamına geldiğı söylenebilir. İmamların bu sorumlulukları, mahallede yaşanan su sıkıntısı ve güvenlik bunalımı gibi sorunları giderme, ramazan bayramlarında davulcu tahsis etme ve gece fenerini yaktırma, kaldırımların imarını ve herkesin evinin önünü temiz tutmasını sağlamaya kadar her türlü işi kapsamaktaydı (Ortaylı, 1978: 220).

şeklinde giderek genişledi. Bir yolsuzluk sebebiyle tahkikat geçirip suçu sabit görülen muhtarlar doğrudan veya ihtiyar meclisinin isteği üzerine görevden alınabilirdi. (Akyıldız, 2003: 52-53).

Köy ve mahalle yönetimi Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte birkaç kez yeniden düzenlenmiştir. Köylüye büyük önem verdiği bilinen Atatürk, köy idaresine ve mahalle yönetimine yeni bir biçim vermeye çalışmıştır. Bu amaçla 18 Mart 1924 tarihinde "Köy kanunu" kabul edilmiştir. Bununla birlikte, yaklaşık 10 yıl sonra, 1934 tarihinde çıkarılan 2295 sayılı kanunla, belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar meclislerinin faaliyetlerine de fiilen son verilmiştir (Eryılmaz,1997:212).

Ancak 10 Nisan 1944 tarih ve 4541 sayılı "Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun" ile İçişleri Bakanlığı yaşanan bazı sorunların önüne geçmek için mahalle teşkilatını yeniden kurmuştur (Palabıyık ve Atak, 2002: 333). Muhtarlığın statüsü ve rolü 1944'de çıkarılan bu yasadan oldukça etkilenir. Çünkü artık muhtarlık belediyeden ziyade mülki idareye yardımcı ve ona karşı sorumlu bir kurum olmuştur. Öte yandan bu yasayla birlikte muhtarlar seçimle göreve gelmeye devam etmişlerdir. Muhtarlar kamu kurumlarından herhangi bir mali katkı almayan, mühürlediği evraklar mukabilinde bir ücret alan ve en önemlisi mahallenin çeşitli sorunlarına gönüllü olarak koşturan aktörlere dönüşmüştür (Arıkboğa, 2018: 27). 29 Ağustos 1977 tarihli ve 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası ile muhtarların hizmetleri düzenli bir ödeneğe kavuştu. Bu yasa ile muhtarlara il özel idareleri vasıtasıyla verilmek kaydıyla aylık ödenek tahsis edildi. Bunun yanı sıra herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayan muhtarlar Bağ-Kur kapsamına alındı (Akyıldız, 2003: 53).

2005 tarihli Belediye Kanunu'nda ise, muhtarlığa özel biçimde yer verilir. Kanun muhtarların görev tanımlamasını ve belediyeye ilişkisini şöyle betimler:

Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla işbirliği yapmak... [ile] yükümlüdür. Belediye, ... kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.

Bu yeni kanuni düzenlemede "belediyeye muhtarlık ilişkisi kurulurken, mülki idare ile muhtarlık arasındaki ilişkide bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak mahallenin talepleri ve ihtiyaçları bağlamında, artık ilişkinin yönü daha ziyade belediyeye dönük olacaktır" (Arıkboğa, 2018: 29). Nihayet 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Kanunla, büyükşehir statüsü kazanan illerde belediye sınırları mülki sınırlara kadar genişletilmiş, köyler belediyelere dâhil edilmiş ve mahallere dönüştürülmüştür (Akpınar 2017: 100). 2014 sonrasında kırsal

mahallelerin (köylerin) belediyelerle entegrasyonunu artırmak ve sunulması gereken hizmetleri koordine etmek ihtiyacının doğmasından dolayı, belediye teşkilat yapılarında muhtarlıklarla ilgili bazı idari birimler (Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı, Muhtarlıklar Müdürlüğü vb.) kurulmaya başlanmıştır.

Bu yeni değişikliklerle birlikte yol, su ve kanalizasyon hizmetleri başta olmak üzere, kırsal mahalleye giden hizmetlerde artış olduğu görülse de önemli bazı çelişkiler ve boşluklar da doğmuştur. Bu değişimlerin kırsal mahalleler açısından en önemli dezavantajı buralardaki muhtarlıkların, tüzel kişiliklerini ve idari-mali nitelikli yetkilerini kaybetmesi ve hizmet yönünden belediyelere bağımlı hale gelmesidir³.

Bütün bu bilgiler yerli ve özgün bir teşkilat olan muhtarlık kurumunun ortaya çıkış ve gelişiminin kamu düzeni, kamu maliyesi ve güvenlik kaygılarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Ortaylı, 1985: 101). Muhtarlığın devletin modernleşme çabalarının bir ürünü olduğu söylenebilir. Devletin modernleşme çabaları yeni açılımlar ve uygulamalar getirdikçe muhtarlık bu çabalardan etkilenmiştir.

Muhtarlık kurumu 1930'lardan itibaren, belediye teşkilatının teşkiliyle birlikte, zaman zaman yasal düzlemde önemini yitirmiş ve kısmen statü ve rol kaybına uğramış olsa da varlığını bugüne kadar koruyarak zamana karşı direnmiştir. Hatta 2010'lu yıllarda muhtarlığın popülaritesinin daha da arttığı⁴ ve kadınların da özel ilgisini çekmeye başladığı söylenebilir. Muhtarlığın bütün modernleşme süreçlerine rağmen vazgeçilemez oluşunu sağlayan en önemli unsur muhtarın "resmi görevlerinden ziyade, muhtarın mahalleli ile kurduğu ilişki ve bu süreçte üstlenmiş olduğu fiili/ toplumsal işlevleridir" (Arıkoğlu, 2018: 28). Aslında bugün muhtarın yaptığı resmi evrak işlemleri modern teknoloji eliyle muhtarsız da yapılabilir. Ancak muhtarın mahallesiyile kuracağı ilişki ve mahallesinin ortak sorunları bağlamında yerel ve yerel-üstü kurumlarla kuracağı ilişki teknoloji de dâhil başka bir aktör tarafından kolayca kurulabilir değildir.

Muhtarlık bir çeşit tampon kurum olarak düşünülebilir. Muhtar hem resmi beklentilerin yereldeki sözcüsü, hem de yerel talepleri karşılamaya çalışan seçilmiş bir aktördür. Muhtarların belli sürelerle doğrudan yerel halkın oylarıyla işbaşına gelmesi ve çoğunlukla yerel halk içinden adaylar arasından

3 Bahsedilen yasal düzenlemeler öncesinde köy muhtarlığı ile mahalle muhtarlığı arasında çok önemli farklılıklar bulunmaktaydı. Köy muhtarlığı (yönetimi), tüzel kişiliği, meclisi, taşınır-taşınmaz malları, personel çalıştırabilme imkânı, bazı gelirleri ve bütçesi olan, önemli yönetsel yetki ve görevleri bulunan bir yerel yönetim birimiydi. Buna karşılık mahalle muhtarlığı, bir yerel yönetim birimi özelliğine ve ayrı bir tüzel kişiliğe sahip değildi. Mahalle muhtarlığının resmi görevleri kamu kurumlarına yardımcı olmaktan ibaretti (Arıkoğlu, 2018: 30; Bulut, 2001: 47).

4 Arıkoğlu (2018: 32) bu popülaritenin artmasında Cumhurbaşkanının muhtarlarla düzenli olarak yaptığı ve sayısı 40 geçen toplantıların özel bir etkisi olduğuna dikkat çeker.

seçilmesi onları yerel halk ile daha yakın bağlar kurmaya, yerel sorunlar ve ihtiyaçları da daha iyi bilmeye sevk eder. Nitekim muhtarlar, buldukları bölgenin sakini olmakla birlikte, komşuluk ilişkileri gibi daha informal ilişkiler de geliştirebilirler. Ayrıca muhtarlar mahalleleri hakkında zengin bir veri kaynağı olarak da önemli roller oynayabilirler. Sayılan bu özellikleri afet yönetiminde muhtarları önemli aktörler kılar.

Araştırma Amaç, Yöntem ve Teknikleri

Araştırmanın Amaç ve Problemi

Yukarıda görüldüğü üzere azaltım ve risk yönetimini, şehir planlarını, imar uygulamalarını, sivil toplum kuruluşları ve hanehalkıyla iletişimi güçlü yerel yönetim birimleri merkeze göre daha kolay sağlayabilir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin bu avantajı iyi değerlendirme olasılıkları yerel çevre ve halkla doğrudan bağı olan sivil toplum kuruluşları ve muhtarlarla işbirliğinin kalitesiyle ilişkilidir. Yerel yönetimler bölgelerindeki muhtemel ve gerçek afetlere karşı etkili bir azaltım, risk analizi ve hazırbulunuşluk süreci yürütmek için yönetim ilkesi gereği bölgelerindeki hanehalklarıyla, sivil toplum kuruluşlarıyla ve muhtarlarla sürekli ve sıkı işbirliği geliştirmeye önem vermelidirler.

Öte yandan bu süreçlerde muhtarların da aktif rol almaları beklenir. Nitekim yukarıda atıf yapılan 2005 tarihli yasa muhtarlara “*mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla işbirliği yapmak*” sorumluluğunu yüklemektedir. Afetlere hazırbulunuşluk faaliyetleri bu sorumluluğın dışında kalmaz.

Yerel halkla ve kaynaklarla sıkı ve yakın ilişkisi olan muhtarların afetlerle ilgili etkili önlem ve hazırlık faaliyetleri kapsamında yerel bilgileri kullanma ve yerel tehditler ve güvenlik açıklarını tespit kapasiteleri yüksektir. Bu nedenlerle muhtarların köy/mahallelerindeki muhtemel ve gerçek afetler bağlamında olay öncesi, sırası ve sonrasında en etkin rolleri oynayarak topluluk temelli afet yönetişiminin önemli aktörlerinden olmaları doğal bir beklentidir.

Ancak fiili durumda muhtarlar ne denli bu rolü oynamaktadırlar ya da oynamalarına olanak sağlanmaktadır? Muhtarlar köy/mahallelerinde ve genel olarak yaşadıkları kentte “afetlerden arınma” için uygun azaltım, önleme ve hazırbulunuşluk süreç ve stratejilerinde ne kadar ve ne tür roller almaktadırlar? Diğer bir deyişle muhtarlar, risk yönetimi ve afetlere hazırbulunuşluk süreçlerinde yönetim ilkesine ne kadar ortaktırlar? Bu sorular bu makalenin problematiğini teşkil etmektedir. Bu sorular çerçevesinde makale, doğal afet yönetimindeki rolü genellikle ihmal edilen muhtarlar üzerinden, topluluk temelli doğal afet yönetişiminin Türkiye’deki özel durumuna ilişkin anlayışımızı geliştirerek ilgili literatürüne katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Zikredilen problem ve amaç çerçevesinde şekillenen bu makale, doğal afet riskleri açısından öne çıkan illerden birisini seçmek ve araştırmayı o ilin yerel toplulukları bağlamında tasarlamak stratejisini benimsemiştir. Dolayısıyla, deprem ve sel başta olmak üzere, birçok doğal afet riskinin yoğun hissedildiği illerden biri olan Balıkesir bir örnek olay incelemesi olarak seçilmiştir.

Araştırma Yöntem ve Tekniği

Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda bu araştırmada, öncülüğünü Max Weber'in yaptığı *yorumsamacı sosyal bilim anlayışı* (Waters, 2008: 24) içerisinde yer alan fenomenolojik yaklaşımdan yararlanmaktadır. Fenomenoloji, "insan bilincinin ve insanların içinde yaşadıkları dünyayı yorumlama biçimlerinin araştırılmasıdır" (Slattery, 2008: 232). Bu alışma sürecinde, muhtarların doğal afet algıları, farkındalık ve hazırbulunuşluk tutum ve faaliyetleri incelenmektedir. Dolayısıyla görüşmecilerden veriler fenomenolojik bir yaklaşımla ve görüşme tekniğiyle elde edilmiştir.

Araştırmanın veri toplama sürecinde ise, "duyarlılık, konsantrasyon, karşı-mızdakini anlama ve içebakış" becerisi gerektiren, görüşme yapılacak kişinin dünyasına girilmesini (empati) sağlayan, araştırmacı ve görüşülenin karşılıklı olarak bilgi alışverişinde bulunduğu, samimi bir güven ilişkisi kurulmasına olanak tanıyan "*derinlemesine mülakat*" tekniği kullanılmıştır.

Derinlemesine mülakat nispeten az sayıda kişiden detaylı bilgi alınabilmekte ve yüzeysel bilgidен ziyade kişilerin duygu, düşünce ve deneyimlerine önem verilmektedir. Ayrıca bu tekniği tercih edilir kılan bir husus, araştırmacının değil, araştırılanın duygu, düşünce ve yaşam deneyimlerinin öne çıkmasına izin vermesidir.

Kullanılan mülakat formu "yarı-yapılandırılmış"tır. Yarı-yapılandırılmasının nedeni mülakat sürecinde soru sıralaması (ardılığı) değişse de ana olgunun anlaşılmasında etkili olan süreçlerin araştırmacı tarafından kaçırılmak istenmemesidir. Mülakat soruları mevcut olgusal durumu, duyguları ve deneyimleri bağlamsal olarak anlamaya çalışmaktadır. Ayrıca nitel araştırmanın etkileşimsel ve dinamik bir süreç olmasından dolayı her bir katılımcının kendine özgü bir dünyası ve deneyimleri olabileceği dikkate alınarak mülakat sürecinin bazı bölümlerinde mülakat formuna bağlı kalınmayabilir ve özgün durumlara ilişkin spontane ve sondaj sorular da sorulabilir.

Muhtarlarla birebir mülakat formunda a) yerel doğal afetler farkındalığı ve risk algısına (4 soru), b) farkındalık yaratma çalışmalarına (2 soru), c) diğer önlem ve müdahale çalışmalarına (5 soru) yer verilmiştir. Bu görüşmelerden farklı olarak "Balıkesir'de Aile, Yerel Yönetimler ve Doğal Afetler" (11 Haziran 2019) başlığı çerçevesinde düzenlenen çalıştaya davet edilen 52 muhtarla odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Elbette yeri geldikçe çokça sondaj sorular da yöneltilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve ardından deşifreyonu yapılmıştır. Görüşmeler 30-60 dakika arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Evren ve Örneklemi

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Kanun, büyükşehir statüsü kazanan illerde oldukça önemli değişiklikler getirmiştir. Bu değişikliklerin yarattığı etkilerden birisi mahallelerin sayısı olmuştur. Nitekim “büyükşehirlerde belediye sınırları mülki sınırlara kadar genişletildiğinde, köyler belediyelerin bir parçası haline gelmiş ve mahalleye dönüştürülmüştür” (Arıkboğa, 2018: 30). Bu değişiklik sonrasında Türkiye’deki köy ve mahallelerin ve ona bağlı olarak muhtarlarının sayısı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de ve Balıkesir’de toplam nüfus, köy/mahalle sayıları ve muhtarlar

	Toplam nüfus	Köy sayısı	Mahalle sayısı	Kadın muhtar sayısı	Toplam muhtar sayısı
Türkiye	82 003 882	18 152	32 005	1 071	50 157
Balıkesir	1 226 575	-	1 129	39	1 129

Kaynak: <http://www.muhtarlarkonfederasyonu.org/il-muhtarlari.html>

Buna göre Türkiye’de toplam 18 152 köy ve 32 005 mahalle bulunmaktadır. Bu, Türkiye’de toplam 50 157 muhtarın bulunduğu anlamına gelmektedir. Buna karşılık Balıkesir büyükşehir statüsünde bulunduğu için hiç köy ve köy muhtarına sahip değildir. Balıkesir’de toplam 1 129 mahalle ve dolayısıyla 1 129 mahalle muhtarı mevcuttur. Son zamanlarda kadın muhtar sayısında bir artış yaşanmaktadır (Akpınar, 2017: Arıkboğa, 2018). Türkiye genelinde 1.071, Balıkesir özelinde de 39 kadın muhtar mevcuttur.

Bu çalışmada, çalışma evreni olarak Balıkesir ilindeki muhtarlar esas alınmıştır. Bu bağlamda Balıkesir’deki toplam 1.129 muhtar içerisinde birebir mülakatlar için 50 muhtardan oluşan bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Örneklem grubu oluşturulurken amaçlı örneklem türleri içerisinde yer alan maksimum çeşitlilik örnekleme yapılmıştır. Maksimum çeşitlemede yaşanan ilçeler, kırsal/kentsel mahalleler, yoksul/orta halli/yüksek gelirli mahalleler, muhtarın cinsiyeti ve yaşı, vb. kriterler gözletilmiştir. Sonuç olarak 6 temel demografik değişkene göre oluşturulan örneklem grubu Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Demografik değişkenlere göre örneklemdaki muhtar sayıları

Değişkenler	Değişken Kategorileri	Muhtar sayısı
İlçelere göre mahalle dağılımı	Kıyı İlçeler	15
	Merkez İlçeler	20
	Karasal İlçeler,	15
Gelir seviyesine göre mahalle türü	Dar gelirli mahalle	13
	Orta gelirli mahalle	22
	Yüksek gelirli mahalle	15
Yerleşim yeri türü	Kırsal mahalle	18
	Kentsel mahalle	32
Muhtarın cinsiyeti	Erkek	41
	Kadın	9
Muhtarın yaşı	≤ 40	15
	41-60	25
	61+	10
Muhtarın Eğitim Durumu	İlköğretim	8
	Ortaöğretim	32
	Yükseköğretim	10
Muhtarın görev süresi	Bir dönem	8
	İki dönem	32
	Üç+ dönem	10

Bulgular

Araştırmadan elde edilen bulgular şu alt başlıklar halinde özetlenecektir: a) Yerel Doğal Afetler Farkındalığı ve Risk Algısı, b) Farkındalık Yaratma Çalışmaları, c) Önlem ve Müdahale Çalışmaları.

Yerel Doğal Afetler Farkındalığı ve Risk Algısı

Farkındalık, farkında olma anlamına gelmekle birlikte afet farkındalığı, afet riskinin farkında olmak anlamını taşır. Yerel yönetim liderlerinden olan muhtarların, doğal afet farkındalığına sahip olmaları yerel düzeyde gerek afet öncesi, gerekse afet anı ve sonrası için önlem ve müdahalelerin gerçekleştirilmesinde büyük öneme sahiptir. Diğer yerel yönetim ve liderleri de dâhil olmak üzere, mahalle veya bölgelerine yönelik hangi afet risklerini taşıdığına dair bilgi sahibi olmaları, mevcut afet riskine yönelik önlem ve tedbirler almayı mümkün kılacaktır. Aşağıda bu bağlamda ortaya çıkan temel tema ve temayüller sunulmaktadır.

Muhtemel Riskler: *“Bereket ki artık müteahhitler evleri sağlam yapıyor.”*

Mahalle muhtarlarından neredeyse yarısı mahalle ya da bölgesinin deprem riski taşıdığını, bir kısmı mahallelerinin sel ve su baskını riskini taşıdığını, diğer bir kısmı da hem deprem riski hem de sel riski taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Balıkesir Merkez’de deprem riskinin oldukça yüksek olduğu bilinen bir mahallenin muhtarı sorunla ilgili şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

Valla istatistiklere göre bilimsel olarak bakıldığında Paşaalani deprem bölgesinde, altından fay hattı geçtiği, gerçi her yer deprem bölgesi ama Paşaalani daha fazla risk taşıyor diğer bölgelere göre. Sağlam yapılmayan binalar depremde çok çabuk yıkılır yani. Bereket ki artık müteahhitler evleri sağlam yapıyor. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Balıkesir’de en çok risk teşkil eden fakat nispeten daha az önemsenen doğal afetlerden biri de sel ve su baskınlarıdır. Konumundan dolayı bu tür sıkıntıların sıklıkla yaşandığı mahallelerden birinin muhtarı şunları dile getirmektedir:

Çamlıktan gelen suyla birlikte bizim mahalleyi sel basıyor, bunu engelleyemiyoruz. Niye engelleyemiyoruz askeriye var. Askeriye komple Çin setti gibi duvar yaptı. Oraya inmesi gereken sular da benim mahallem geliyor. En büyük sorun ve risk, sel bizim için. Bunu BASKI’ ye, şuraya buraya bildirdik ama sonuç yok. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Sel ve su baskını riski Balıkesir’de deprem kadar büyük can ve mal kayıplarına sebebiyet vermese de, gerek binalara gerekse altyapıya ciddi zararlar vermektedir. Ayrıca vatandaşları maddi olarak zarara uğratmakta ve mahalledeki hayatı aksatabilmektedir. Yukarıdaki ifadelerin sahibi olan mahalle muhtarı, bu hususta yerel yönetime gerekli bildirisini yapmasına rağmen herhangi bir çözüm getirilemediğini belirtmiştir. Bu da yerel yönetimlerin mahalleleri tehdit eden risk ve tehlikelere karşı kayıtsız olduklarına dair bir kanaatin mevcudiyetine işaret etmektedir.

Bazı muhtarlar da heyelan riskine dikkat çekmiştir. Eğimli bir yapıya sahip olan ve özellikle eski yapıların çoğunlukta olduğu mahalle muhtarlarından birisi, mahallesinin öncelikle heyelan riski ve deprem riski taşıdığı konusunda bilgi ve farkındalık sahibi olduklarını belirtmiştir:

Heyelan için riskli bir mahalledir, yağmur sularından bile etkilenen bir mahalledir. Deprem konusunda da söylenenlere göre deprem kuşağında yer aldığımız söylenmekte, fay hattının geçtiği yerin yakını tam diyemeyiz ama o da etkili olabilir tabi. (erkek, 64 yaşında, 3 yıllık muhtar)

Yaygın olarak zemininin sağlam olduğu bilinen mahallelerden birinin muhtarı ise, mahallesinin herhangi bir doğal afet riski taşımadığını, sadece eski binaların yıkılma tehlikesinin bulunduğunu belirtmiştir:

Bizim mahallemizde öyle bir olayımız yok ama bizim risk olayımız eski metruk binalardan kaynaklanıyor. Her an altında birisi kalabilir çok eski binalar ve okullar çok, kızlar erkekler okuldan kaçanlar bu eski binalara gidiyor. Her an can kaybına sebep olabilir, şu karşıdaki binaları görün, dokunsan gidecek yani. Birilerinin buna el atması belediyenin el atması gerekiyor. Tek tehlikemiz bu. (erkek, 64 yaşında, 12 yıllık muhtar)

Görüldüğü üzere mevcut doğal afet riskleri mahalle ya da bölgelerin konumuna, eğimine, alt yapısına, binaların sağlamlığına ve çevrenin durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Bu risklere karşın bazı muhtarlar müteahhitlerin artık binaları sağlam yapıyor olduğunu düşünmekte ve bunun rahatlığını hissetmekteyken bazı muhtarlar da özellikle eski binaların yarattığı tehlikelerden ve yerel yönetimlerin kayıtsızlığından şikâyetçidirler.

Risk Unsurları: *“Bizde eski yapı bayaa çok”*

Araştırmaya katılan mahalle muhtarlarının yarısından fazlası, meydana gelebilecek afet durumunda en çok binaların etkileneceğini belirtmişlerdir. Mahallesindeki binaların çoğunluğunun eski bina olduğunu ve afet durumunda bunların etkilenebileceğini belirten mahalle muhtarlarından birisi şunları söylemektedir:

Doğal afet olursa malınızı kaybedersiniz, sonra psikolojiniz bozulur vs. o yüzden her yönden etkilenme mevcut olur. Mahallemizdeki binaların %50 si eski bina, bizde eski yapı bayaa çok; o yüzden binalarımız çok etkilenebilir, alt yapımız da pek sağlıklı sayılmaz. O da etkilenir. (erkek,53 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Genellikle yüksek kesimlere ve taş zemin üzerine kurulan mahallelerin muhtarları, alt yapı konusunda sağlam mahalleler olduklarını belirtmişlerdir. Binalar konusunda ise hangi binanın sağlam olup/olmadığı hakkında net bilgi sahibi olunmadığından dolayı, eski olan veya eski sisteme göre inşa edilmiş olan binaların etkileneceğini belirtmişlerdir. Diğer bazı mahalle muhtarları da alt yapılarının yetersiz olmasını en önemli risk kaynağı olarak değerlendirmişlerdir.

Öte yandan bazı muhtarların mahalleleri hakkında oluşabilecek olumsuz algıların önüne geçmek üzere mevcut risklere karşı mahallelerinin pozitif yanlarını öne çıkarma eğilimi taşıdıkları görülmüştür. Örneğin deprem riski yüksek olduğu bilinen mahallelerden birinin muhtarı şunları ifade etmiştir:

Balıkesir’de en az etkilenecek bir yer de burasıdır yine. Yani yolları geniş, Balıkesir’in herhangi bir yerinde olan bir depremde yıkıntıda yollar kapanabilir, yangın çıksa itfaiye giremeyebilir ama Paşaalnında öyle bir şey olmaz yollarımızın genişliği ve evlerin birbirinden bağımsızlığı sebebiyle böyle bir şey yaşanmaz. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

uygun olarak inşa edildiğini, ayrıca evlerin birbirinden bağımsız konumlandırılışından dolayı mahallenin depremde etkilenme durumunun pek fazla olmayacağını vurgulamaktadır.

Afet (deprem) riskine karşı mahallesindeki binaların çoğunlukla yeni yönetmeliğe⁵ uygun olduğunu vurgulayan bir başka muhtar da şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

Altyapısı sulak bir yer. Zaten zelzele afet bölgesi olması da bundan kaynaklanıyor. Uzun süreler önce 20 metre falan jeologlar aşağı inmişlerdi. Bir de şöyle bizde eski bina pek yok. En eski bina 40-45 senelik. O da şöyle yine bir panelde şunu söyledi mühendisler: Yorgun demir kullanmayacaksınız... Demir-çelik fabrikasından çıkan rulo demir kullanılmalı demişti mühendisler. Bizim binalarımızın çoğu zaten yeni sisteme göre. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Bu tür değerlendirmeler, bazı muhtarlarda mahallesinin imajını koruma güdüsünün afet risklerini kabullenmeden daha güçlü olduğuna işaret etmektedir. Afet riskini kabullenmek mahalledeki ev ve iş yerlerinin piyasa değerini düşürebileceği gibi mahalleye yeni yatırımların yapılmasını ve gelişimi de engelleyebilir. O nedenle mahalledeki yolların genişliğine ve binaların çoğunun yeni deprem yönetmeliğine göre inşa edilmişliğine vurgu yapmak temel bir strateji olarak belirmektedir.

Dezavantajlılar Bilgisi: "Acil durumda hep yanlarındayım"

Yukarıda atfı yapılan Belediye Kanunu'nun 9. maddesindeki muhtarlık tanımı muhtarlara çeşitli sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluk, mahalledeki dezavantajlı sosyal grupların iyi hallerinin sağlanması için çaba sarf etmeyi de kapsar. Araştırmaya katılan mahalle muhtarlarına, muhtemel bir afet durumunda mahallelerindeki dezavantajlı grupların (yaşlı, engelli, yoksul, kimsesiz, göçmen vb.) sayısal verileri, adresleri ve ihtiyaçları hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları soruldu. Alınan yanıtlardan küçük mahallelerdeki muhtarların çoğunun mahallelerine genel olarak hâkim olduğu ve mahalleli hakkında bilgi sahibi olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu konuda muhtarlardan birisi şunları ifade etmiştir:

Elimde tabi ki de sayısal verilerim de var, mahallemi tanırım, yaşlımı, engellimi. Zaten her daim iletişim halindeyiz. Evet, evet adresleri, telefon numaraları mevcut. Acil durumları ihtiyaçları olduğunda ben zaten gerekli mercilere de bildiriyorum. (erkek, 53 yaşında, 8 yıllık muhtar)

5 Türkiye'de kullanılmakta olan binaların büyük bir bölümü 1950-2000 yılları arasında yapılan yapılardır. Bu yapıların büyük çoğunluğu 1975 yılında hazırlanan eski afet yönetmeliğine göre ve eski yapım teknolojileri kullanılarak yapılmış yapılardır. 1990'lı yılların sonlarına doğru hazırlanan ve 1997-1998 yıllarında kabul edilen yeni afet yönetmeliği, yaşanan 17 Ağustos 1999 depreminden sonra çeşitli ilavelerle 2010 yılında güncellenmiştir.

Anlaşılmaktadır ki küçük mahalle sakinleri acil durumlarda gerekli kurumlara başvurmadan önce mahalle muhtarına gidip, muhtarın öncülüğünde ihtiyaçlarını temin edebilmektedirler. Ancak daha büyük nüfuslu, (örn. 40-45 bin) mahallelerde, mahalle muhtarları mahalleleri hakkında pek fazla bilgi sahibi olamadıklarını, çok kişiye hâkim olamayacaklarını belirtmişlerdir.

O yok neden yok, burada 40-45 bin kişi yaşıyor, biz sadece muhtar olarak o sayısal bilgileri edinemeyiz, şu anda olanaksız. Çünkü hem mahallem geniş, hem de genelde bizim mahallede memur kesimi var, bunun ataması oluyor, taşınması oluyor ıvır zıvır. Bugün birisi oturuyorsa yarın taşınıp başkası giriyor. Benim bilmem kaç tane sokağım, caddem var. Öyle bir veri bizde olamaz; ha anca Valilikte bulunabilir öyle bilgiler. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Araştırmada genel olarak kırsal kesim ve nispeten az nüfuslu mahalle muhtarlarının mahallelerine diğerlerine oranla daha fazla hâkim olduğu, vatandaşlarla daha yoğun informal ilişkiler geliştirebildikleri, mahallelerindeki aileleri ve özel durumlarını bildiği sonucu çıkmaktadır.

Mahalleye hâkimiyet kapsamında muhtarlara sorduğumuz sorulardan birisi de muhtemel bir afet durumuna ilişkin olarak mahalledeki dezavantajlı gruplar hakkında aileleriyle birlikte bir önlem/müdahale planı yapıp yapmadıkları ile ilgilidir. Muhtarların neredeyse hepsi böyle bir plan hazırlamadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda muhtarlardan gelen tipik bir yanıt şudur:

Benim kartım var, ben her aileye kartımı verdim, en ufak bir şeyde gece gündüz beni arayabilirler, öyle bir plan yapmadık ama acil durumda hep yanlarındayım.” (erkek, 55 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Yukarıdaki bulgular muhtarların mahallelerindeki dezavantajlı grupları tanıyıp bilme kapasitesinin mahalle büyüklüğüne bağlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca dezavantajlı gruplara ve onların özel durumlarına ilişkin planlamalar yapma kapasitesinin ise, mahalle büyüklüğü ne olursa olsun, muhtarlarda mevcut olmadığı, bu konuda afet sonrasında informal ilişkilerden alınacak desteğe güvenildiği sonucu çıkarılabilir.

Malzeme ihtiyaç bilgisi: *“O an için Akut-makut gelir... ihtiyaçları giderirler”*

Afetlerden sonra yapılacak uygulamalardan en önemlisi afetin nedeninin belirlenmesi, eğer kaçınılmaz coğrafi ve jeolojik bir özellikten kaynaklanıyorsa yerleşim bölgesinin oradan taşınmasıdır. Taşkınları önleyecek setler, çığ bölgesindeki evlerin boşaltılması, depreme dayanıklı konut yapımı, kaymaları önleyecek setler, ağaçlandırma muhtemel önlemlerden bazıları arasında yer alır. Afet sonrasında önemli sağlık sorunları, salgınlar, özellikle yaşlılar, bebekler ve kadınlar arasında hastalık ve ölümlerde artma, açlık ve beslenme sorunları ortaya çıkabilir. Ayrıca barınak, tuvalet ve lavabo olanakları, sağlıklı

su sağlanması en önemli sorunları oluşturmaktadır (Güler ve Çobanoğlu, 1994: 19).

Afet sonrasında bu ihtiyaçların devlet ve diğer kurum/kuruluşlar tarafından temin edilebilmesi için, muhtarların da köy/mahallelerinde yaşayan vatandaş sayısı ve talep edecekleri malzemeler ve özel ihtiyaçlar hakkında bilgi sahibi olmaları önemli katkı sağlayacaktır. Muhtarların bu tür bilgilere vakıf olup olmadıkları araştırmamızda incelenmesi gereken bir husus olarak değerlendirildiği için buna ilişkin sorular da yönelttik.

Muhtarların birçoğu, bir doğal afet durumunda mahallelerinde ne tür malzemelere ne kadar ihtiyaç duyacakları hakkında net bilgiye sahip değildir; bunun yerine genel bilgileri dile getirmektedirler. Muhtarların çoğu bölgele-
rindeki ihtiyaçların sayısının afet durumunda ilgili kurumlarca belirlenebileceğini belirtmişlerdir:

O an için Akut-makut gelir, onlar istişare yapar, ihtiyaçları belirleyip giderirler. Sayı olarak bir şey diyemem çünkü kişi sayımda her an değişmekte eski bir evi müteahhit alıyor satıyor önceden bir aile otururken şimdi 6-7 hane ikamet edebiliyor onu bilemem yani.” (erkek, 63 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Zaten insanların doğal ihtiyaçları bellidir, ne olur önce gıda, erzak, ısınma çadır, giyim gibi ihtiyaçları mevcut olur. Çocuk bezi, kadın peti bunlar da doğal ihtiyaçlar, temin edilmesi gerek. Devletime, belediyeme güveniyorum zaten mağdur etmez, temin ederler. Ama bizde elimizden geldiğince yardımcı olmaya çalışırız, nüfus sayım hane sayım da belli, o sayıya göre de ona göre de karşılığınız vatandaşların ihtiyaçlarını. (kadın, 52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Genel olarak mahalle muhtarları muhtemel bir doğal afet durumunda ortaya çıkacak ihtiyaçların TÜİK tarafından mevcut mahalledeki kişi ve hane sayısına göre belirlenebileceğini ifade etmektedirler. Muhtarlar temin edilmesi gereken malzemelerin ise temel ihtiyaçlar olan çadır, battaniye, erzak, ısınma, tıbbi ihtiyaçlar vb. olacağını belirtmişler ve bu ihtiyaçların Kızılay, Akut, Belediye, AFAD tarafından karşılanacağına inandıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla muhtarlar bu hususlarda herhangi bir gönüllü görev üstlenmekten ve hazırlık yapmaktan kaçınıyor görünmektedirler. Bir anlamda muhtarlar bu hususlarla ilgili tüm sorumluluğu başkalarına (devlet kurumlarına ve STK'lara) yükleme eğilimi göstermektedirler. Elbette bu tutum topluluk olarak doğal afetlere hazırbulunuşluk sürecine katkı sağlamayacaktır.

Muhtarların Farkındalık Yaratma Çalışmaları (var mı?)

Toplumun tüm kesimlerinde afet bilincinin yaratılması, afete yönelik bilgilendirme ve farkındalık kazandırma çalışmalarının gerçekleştirilmesi, muhtemel tehlikelerden en az şekilde etkilenip can ve mal kayıplarının asgari düzeyde

tutmanın temel yollarından biridir. Afet risklerinin azaltılması konusunda en etkili çözümlerden birisi, topluma afet konusunda gerekli eğitimlerin verilmesi ve farkındalık yaratma faaliyetleridir. Erkal ve Değerliyurt'un (2009) da belirttiği gibi, doğal afetlere karşı toplum olarak dirençli olmanın bir yolu da bilgili ve bilinçli olmaktan geçmektedir. "İnsanlara sembolik çalışmalarla değil, gerçeğe yakın tatbikatlarla birebir afet eğitimleri verilmelidir. Afetlere karşı oluşturulacak ulusal bilinç, ilköğretim çağındaki çocuklardan toplumun bütün yaş kademelerine kadar aşılmalıdır. Zira afetten korkmak onun zararını azaltmamaktadır" (Erkal ve Değerliyurt, 2009: 163).

Kuşkusuz topluluk liderlerinin bu hususta öncülük etmesi beklenir. Muhtarlar da bu bağlamda öncü rol oynayabilecek aktörlerden birisi olarak düşünüldüğü için onlara mahallelerinde doğal afetlere karşı herhangi bir farkındalık yaratma çabalarının olup olmadığı soruldu. Alınan yanıtlar çerçevesinde öne çıkan temalar ve görüşler şu şekildedir:

Farkındalık Çalışmaları: "fırsat oldukça aktarmaya çalışıyoruz"

Muhtarların hemen hemen hepsi mahallelerindeki vatandaşlara kendilerinin böyle bir bilgilendirme veya bilinçlendirme çalışması yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı muhtarlar ise bu mahiyette bir seminerin kendilerine İlçe Belediyeleri veya Valilik tarafından verildiğini, 2-3 yıl önce muhtarlara verilen bir doğal afet ve acil durum konu başlıklı seminere mahallelerinden seçtikleri gönüllü vatandaşlar ile birlikte katıldıklarını ve sertifika aldıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda bir muhtar şu açıklamaları yapmıştır:

Biz böyle bir çalışmayı kendimiz yapmadık, ama muhtarlar olarak toplu katıldık, mahallelerimizden afet durumunda görev yapabilecek gönüllü kişilerle birlikte. Ben seçtim o kişileri mahallemden. Onları da alıp birlikte bu konuyla ilgili kurslara katıldık. Ama tabii zaten bu seminerleri kursları valilik belediye yaptığı için, gereken ilgiyi alakalı göstermek-teler. (kadın, 48 yaşında, 13 yıllık muhtar)

Ancak bu konuda gerek Belediyenin, gerekse Valiliğin mahalle muhtarlarına yönelik yapmış olduğu bilgilendirme çalışmalarının yeterince sık olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bu çalışmaların tek yönlü bir iletişim ilkesine dayandığı, sadece *bilgi vermeyi* amaçlayıp *bilgi alma* boyutundan uzak kaldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan muhtarlarının bir kısmı bu hususta denk geldikçe vatandaşlarını bilgilendirdiklerini, seminerlerden edindikleri bilgileri mahalledeki vatandaşlarına aktarmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda kendince bilgilendirme yapmaya çalıştığını belirten bir muhtar şunları söylemektedir:

Belediyenin yaptığı seminer oldu oraya gittik azalarımızla birlikte. Hatta sertifika aldık. Her gittiğimiz yerde şöyle böyle bilgi verdiler bize, biz de aldığımız eğitimleri mahallelerimizdekilere denk geldikçe fırsat oldukça aktarmaya çalışıyoruz. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Mahalle muhtarlarının birkaçı da, vatandaşların bu konu hakkındaki bilgilendirme ve eğitim çalışmalarına pek ilgi göstermediklerini, gönüllü olmadıklarını belirtmiştir. Bu konuda muhtarlardan biri şu değerlendirmede bulunmuştur:

Bu mümkün değil. Bugün Valilik var mesela dese ki gelsin şu gün şu saatte doğal afet konusunda geniş kapsamlı bilgi aktaracağız, 3-5 kişi ancak gider. Böyle bir girişimim hiç olmadı o yüzden. Çünkü katılım olmaz zaten. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar).

Bu ifade, bazı muhtarlar arasında belli bir karamsarlık ve öğrenilmiş çaresizlik bulunduğunu göstermektedir. Vatandaşların ilgisizliğine vurgu yapan bu tür açıklamalar, muhtarların liderlik ettiği toplulukta farkındalık yaratma faaliyetleri yapmamayı meşrulaştırma işlevi gördüğü şeklinde de yorumlanabilir. Öte yandan bazı muhtarlar bu tür faaliyetlerin devlet eliyle veya basın tarafından yapılması gerektiğini, diğer bir kısmı da bu konuda artık gönüllü vatandaşların arttığını ve konuya hassasiyet gösterildiğini belirtmişlerdir:

Yok, öyle bir bilgilendirme yapmadık zaten basından duyuruyorlar. (erkek, 67 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Demin dediğim gibi biz yapmadık böyle bir girişim, ama bizi çağırıyorlar ama liste istiyorlar bizden listeyi belirliyoruz onu Belediye, Valilik seminer veriyor. O bize eğitim veriyor biz halkı bilgilendiriyoruz denk geldikçe. Bu işin artık gönüllüleri de çok zaten. (erkek, 63 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Yukarıdaki alıntılarda gözlenen görüşlerinin ortak özelliği, doğal afet ile ilgili bilgilendirme ve farkındalık yaratma çalışmalarının basın ve/veya devlet kurumları aracılığıyla yapıldığı veya yapılması gerektiği görüşünde buluşmalarıdır. Bu suretle böyle düşünme eğilimindeki muhtarlar bu sorumluluğu kendilerinden uzaklaştırmış olmaktadır. Ayrıca bu eğilimdeki muhtarlar kendilerinin bu faaliyetlerdeki rollerinin bizzat eğitici aktör olmak şeklinde yorumlamaktadırlar ki bu elbette isabetli bir yaklaşım değildir. Muhtarların bu bağlamda kendilerinin topluluk üyelerini eğitmesinden ziyade, gönüllü ve profesyonel kişi ve kuruluşların topluluklarında eğitim faaliyetlerini yapmalarına öncülük etmesi ve gerekli organizasyonu yapmaları olmalıdır. Ancak muhtarlar bu tür organizasyonlar yapma külfetinden de kaçınıyor görünmektedirler. Seminerlerden öğrendiklerini vatandaşlara aktarmaya çalıştıklarını belirten muhtarlar da öyle anlaşılmaktadır ki bu işi “denk geldikçe”, yani düzensiz, plansız, rastgele yapmaktadırlar.

Okullarda hazırbulunuşluk: *“onu AFAD kendisi okullarda zaten yapıyor”*

Okullar yüzlerce çocuk ve gencin bir arada bulunduğu ve gündelik yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri mekânlardır. Doğal afetler çocuklar ve gençleri okulda oldukları bir sırada yakalayabilir. Doğal afetlere hazırlıksız bir okul ortamında çocuklar ve gençler kolayca panik olabilirler, ölüm ve

yaralanmalara maruz kalabilirler. Ayrıca doğrudan okul ortamında herhangi bir kayıp yaşamasalar bile çocuklar ve gençler iletişim ve ulaşım ağlarının deforme olması nedeniyle ailelerine ulaşma hususunda da ciddi sorunlar yaşayabilirler. Bu nedenlerle okulların da afetlere karşı hazırbulunuşluğu büyük önem arz etmektedir.

Türkiye'nin diğer illerinde olduğu gibi Balıkesir'de de hemen her mahallede bir veya birkaç okul bulunmaktadır. Dolayısıyla okullar ve öğrencileri yerel topluluğun bir parçasıdır. Yerel topluluk liderlerinden birisi olarak muhtarların mahallelerindeki okulların hazırbulunuşluğu hususunda da rol oynayabilecekleri varsayımıyla muhtarlara bu kapsamda herhangi bir çalışmalarının olup olmadığı soruldu.

Muhtarlarının çoğu mahallelerindeki okullarda afet ile ilgili herhangi bir çalışma ve bilgilendirme yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda muhtarların açıklamalarından bazıları şu şekildedir:

Okullarda zaten o eğitimi veriyorlar yani. O yüzden böyle bir eğitimin verildiğini bildiğim için hiç böyle bir girişimde bulunmadım. (kadın, 52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Yok, yapmadık onu AFAD kendisi okullarda zaten yapıyor. 23 Nisan okulunda aynı sene yaptılar sivil savunma deprem şeyinde ne yapılmalı öğrencilere gösterdiler. (erkek, 73 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Muhtarların da ifade ettiği gibi AFAD, "Afete Hazır Türkiye" çalışmaları kapsamında farklı, eğlenceli, interaktif yöntemlerle afet bilinci eğitimleri vermektedir. Eğitimler verildikten sonra belirli aralıklarla eğitim alan kurumlar ziyaret edilmekte ve eğitimlerin harekete geçirebilme kapasitesi belirlenmektedir. Böylece AFAD eğitimlerinin kalitesini katılımcı sayısı değil, "harekete geçen okullar" belirlemektedir. Eğitimlerin etkinliği ise yapılan saha araştırması ve anket çalışmalarıyla ölçülmektedir.⁶

Ancak yukarıdaki muhtar açıklamalarından anlaşılacağı üzere, muhtarlar doğal afet ile ilgili okullarda yapılacak bir çalışmanın kendilerinin görevi olmadığını gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse AFAD'ın okullarda bu görevi yerine getirdiğini düşünmektedirler. Oysa mesele çocuklara ve gençlere okullarda doğal afet seminerlerinin verilmesiyle sınırlı değildir. Mesele aynı zamanda okulun bizzat kendisinin afete hazır bulunup bulunmadığı, muhtemel bir afet durumunda öğrencilerin kayıp vermeden güvenli bir şekilde ailelerine ulaşımına dair planlamaların bulunup bulunmadığı ve muhtarların bu hususlarda bir gelişim sağlamak için herhangi bir öncülük rolü oynayıp oynamadığıdır. Ancak muhtarlar bu hususta da bir inisiyatif almaktan uzak görünmektedirler.

6 AFAD okulları harekete geçiriyor: <https://www.afad.gov.tr/tr/15362/AFAD-okullari-harekete-geciriyor> [21 Ağustos 2017].

Önlem ve Müdahale Çalışmaları

Türkiye'nin hemen hemen her afet türünün gözlendiği bir ülke olduğu daha önce vurgulanmıştı. Özellikle son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de afetler açısından önemli bir artış gözlenmektedir. Afetler, pek çok telafisi güç olan kayıplara ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik gelişme sürecinin de yıllarca sürebilen kesintilere uğramasına neden olmaktadır. Bir ülke ne kadar gelişmiş olursa olsun, doğal afetlerden etkilenmektedir. En gelişmiş ülkeler bile, bu doğal afetlerin oluşmasını engelleyememekte, sadece önceden önlemler alarak bu olayların olumsuz etkilerini en aza indirmeye çalışmaktadır (Şahin, 2009: 131). Dolayısıyla afete yol açan doğa olayları büyük ölçüde önlenemez ama onların afete dönüşmesi, can ve mal kayıplarına neden olması en azından belli ölçülerde önlenebilir. Bu nedenle toplum ve devlet olarak afetlere karşı hazırlıklı olunması hayati önem taşımaktadır. Afete yönelik önlem ve müdahale planları afetin olumsuz etkilerini azaltmada en kritik rolü oynamaktadır. Bu nedenle topluluk liderleri olarak muhtarların mahallelerinde bu mahiyette neler yaptıkları bir başka soru konusu edilmiştir. Bu kapsamda alınan yanıtlarda öne çıkan temalar ve görüşler aşağıda sunulmuştur.

Afete Müdahale Planı: *"Telefon numaram herkeste var"*

Afete hazırbulunuşluğun önemli bir boyutu afete müdahale planlarının hazırlığıdır. Mahalle muhtarlarının bu konuda kendi başlarına bir planlama yapması elbette düşünülemez ama bu süreçte aktif rol oynayabilirler, ilgili mercilere taleplerini ve görüşlerini iletebilirler veya en azından bu mercilerin yapmış/yapacak oldukları planlamalar hakkında bilgi edinebilirler. Muhtemel bir afet durumuna müdahale kapsamında mahallelerinde ne tür planlarının bulunduğuna ilişkin sorduğumuz sorulara muhtarların yarısından fazlası kendilerinin böyle bir müdahale planına vakıf olmadıklarını ifade etmişlerdir:

Planımız yok bizim, nasıl yapalım, öyle bir plan muhtar başımıza bizim yapabileceğimiz bir iş değil. (erkek, 62 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Kırsal mahalle muhtarından biri ise, afet durumunda kendi başlarına mevcut duruma göre hareket edeceklerini belirtmiştir:

İnsanların hepsi zaten o anda dışarı çıkar hep beraber üstesinden gelmeye çalışılır, ihtiyaca göre. Öyle bir müdahale planımız yok ama acil durum anında herkes zaten vazifesini bilir müdahaleye geçer. (erkek, 49 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Kentsel bir bölgede yer alan ancak daha küçük çaplı ve genellikle dayanışmanın, komşuluk ilişkilerinin daha yoğun olduğu mahalle muhtarları ise şu tür açıklamalar yapmışlardır:

Abi şimdi bak, ben mahallede kime kalk dersem kalkar, her sene mahallede hayır yapıyorum ben konu komşunun sayesinde, bana 100 kişi lazım

dedim mi hemen gelirler yani. O konuda sıkıntı yok gerekli durumda müdahale anında sağlar. (erkek, 55 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Burada kahvede hadi yürüyün dedin mi hepimiz belirler bir yere gideriz. Burada konu komşu birbirine çok bağlı zaten. (erkek, 61 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Muhtarlardan bazıları ise uygulama olarak değil, ancak sözlü olarak afet anında müdahale ile ilgili bilgi verdiklerini belirtmiştir:

Plan yok da işte vatandaşlara sözlü olarak nasıl önlem alacaklarını afet anında neler yapacaklarını denk geldikçe anlatıyoruz. (erkek, 70 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Diğer bir mahalle muhtarı ise böyle bir plan oluşturmaya kalktığını, ancak yerel yönetimden destek göremediğinden dolayı gerçekleştiremediğini ifade etmiştir:

şimdi ben bir eylem planı hazırlayayım dedim ama yalnız kaldığımdan dolayı hazırlayamadım. 5850 konutun yatma yeri olarak hangi odayı kullandığını, diyelim ki bina çöktü, gece mesela oldu deprem, bu kişiiler hangi odadayken çöktü bina. Hangi odada yattıklarımızı bu sebeple belirlemeye kalktım ama bu muhtarın tek başına yapabileceği bir iş değilmiş. O zamanki belediye yönetiminden destek istemiştik, destek vermediler değil, olmaz diye bir şey söylemediler ama arkasını da getirmediler. Düşündük taşındık tek başına yapmaya kalksam başa çıkaramayacağım, olmadı yani. Bizim 22 kişi sivil savunma kursu görenler olarak sertifika falan da almıştık. Her akşam vatandaşımı kursa getirip götürdüm ilk yardım kursuna, deprem anında ne yapacakları, ne edecekleri konusunda bilgilendirdik. Onlarla beraber sivil savunma grubu gibi bir şey kurayım dedim ama yapamadık. Yer, malzeme sıkıntımız oldu. (erkek, 73 yaşında, 25 yıllık muhtar)

Yapılan çalışmaların uygulamaya geçirilmediğini ve askıda kaldığını belirten bir muhtar da sorunu şöyle belirtmektedir:

Daha önce böyle bir şey yaptık 2008'de, bir de 2011'de yaptık. Kimlerin kimlere haber vereceğini, sokaklarda birer kişi belirlemiştik. Öyle istemişlerdi. Nerde toplanılacak gibi öyle bir çalışma yapmıştık ama sistem şey değişti, o da kaldı yani öyle. (erkek, 51 yaşında, 14 yıllık muhtar)

Muhtarların diğer bir kısmı ise afet durumuna yönelik kendilerinin bir takım planlarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Ancak dile getirilen şeylerin gerçeekten bir planlama olduğunu söylemek zor. Örneğin bir muhtar şöyle bir planlamadan söz etmektedir:

Sakarya mahallemizde bizim bir pazar yerimiz var, afet meydana geldiğinde hep beraber oraya toplanacağız böyle bir planım var. Zaten en ufak bir sarsıntıda bile kaymakam, valilik hemen arıyor, muhtarım mahallende bir durum var mı diye, Telefon numaram herkeste var. Sel

olduğu zaman hemen arar vatandaş. Yani elimden geldiğince olumsuzluklara hemen müdahale etmeye çalışıyorum. (kadın, 52 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Sonuç olarak, yukarıda betimlenen verilerden anlaşılmaktadır ki muhtarların neredeyse tamamı mahallelerinde afete müdahale planlaması hakkında bir fikre ve girişime sahip değildirler ve yerel yönetimlerin bu konuda kendilerine destek veya teşvikte bulunmadığını düşünmektedirler.

Afet toplanma Yerleri: *“Gel gör ki belediyeler imara açtı”*

Afet durumunda toplanılacak alan, özellikle bir deprem durumunda, hanehalkının (ilk fırsatta) toplanma noktasıdır. Afet durumunda halkın kolaylıkla ulaşabileceği güvenli bir alanın belirlenmesi afet müdahale planının önemli unsurlarından birisidir. 1999 depremlerinden sonra Türkiye'nin hemen hemen her il ve ilçelerinde her mahallede bu tür alanlar belirlenmiştir ve buraların tam olarak nereler oldukları internet ortamında öğrenilebilecek durumdadır. Bu sebeple araştırmada, muhtarlara afet durumunda toplanacakları bir alanın olup olmadığı ve mahallelerinde bu alanın neresi olduğunu bilip bilmedikleri sorulmuştur. Muhtarların birçoğu böyle bir alana sahip olduklarını, bu toplanma alanlarının genellikle parklar, pazar alanları, okul bahçeleri vb. boşluk alanlarından seçildiğini belirtmişlerdir.

Özellikle yukarıda yeni bir park yaptırarak, toplanma yerimiz orası olur her halükarda. Yani bir afet olması durumunda hepimiz oraya toplanacağız. (erkek, 63 yaşında, 4 yıllık muhtar)

Asri Mezarlık olarak tabir ettiğimiz yerimiz, okul bahçelerimiz, DSİ'nin ve karayollarının boş alanlarında toplanacağız. (erkek, 70 yaşında, 13 yıllık muhtar)

Bazı muhtarlar da yanlış ve plansız kentsel yapılaşma sonucunda mahallelerinde boş alanlar kalmadığını, yerel yönetimlerin uyguladığı imar politikaları dolayısıyla toplanma alanlarının da yok edildiğini ileri sürmektedirler. Örneğin bir muhtar bu hususu şöyle ifade etmektedir:

Zaten ortak alan filan mümkün değil benim mahalleimde çünkü görüyorsunuz sokaklarımız çok dar, ha gidelim desek, yok bizim öyle toplanacak alanımız. (erkek, 51 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Bizim belirlediğimiz alanlar vardı, geniş alanlar, gel gör ki belediyeler imara açtı. Şuan böyle belirli bir alanımız yok, he ama neresi olabilir düşünüyorum ancak öyle okul bahçeleri olabilir. (erkek, 59 yaşında, 20 yıllık muhtar)

Özellikle son açıklamalar bir gerçeğe dikkat çekmektedir. Türkiye'de her il ve ilçede afet toplanma alanları belirlenmiş olsa da bu çoğu durumda kağıt üzerinde kalmakta, fiilen uygulanabilirliği olmayan bir planlamaya dönüşmektedir çünkü resmi olarak afet toplanma alanı olarak belirlenen

yerlerin birçoğu ya imara açılmış ya da başka maksatlarla kullanılan alanlara dönüşmüş durumdadır.

Afet Sigortası: *“teşvik biz yapsak da bir işe yaramaz ki, insanlar bütçesine göre...”*

Doğal afetlerin beraberinde getirdiği can ve mal kaybıyla birlikte, afet sonrasında meydana gelecek maddi hasarları teminat altına almak için afet sigortaları büyük önem kazanmıştır. En temel ihtiyaçlardan biri olarak barınma, afet sonrasında hayatta kalanların en büyük sorunlarından biri haline gelmektedir. Bu nedenle afete yönelik sigortalama, özellikle de binaların sigortalatılması Türk toplumu için özel bir öneme sahiptir çünkü ülkemiz en hareketli deprem kuşaklarının birinde bulunmaktadır. Ayrıca nüfusumuzun çok büyük bir kısmı da depreme açık bölgelerde ve korunmasız binalarda yaşamaktadır.

Doğal afet sigortalarının sağlayacağı faydalar hakkında yapılacak bilinçlendirme çalışmaları ile bu süreç geliştirilebilir. Bu konu nadiren de olsa medyada belli kamu spotlarıyla yer almaktadır. Ancak muhtarlar da afet sigortası ile ilgili olarak mahallerindeki vatandaşları teşvik edici bir rol oynayabilirler. Bu nedenle muhtarlara fiili olarak böyle bir rol oynayıp oynamadıklarını sorma gereği duyduk.

Muhtarlarının büyük bir çoğunluğu binaların sigortalatılması için herhangi bir çalışma yapmadıklarını, vatandaşlara böyle bir teşvikte bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. Buna sebep olarak muhtarlar genellikle devletin yaptırımlar ile sigortalamayı zorunlu tuttuğunu ancak buna rağmen çoğu kişinin bundan kaçındığını ifade etmişlerdir. Örneğin bir muhtar şu açıklamalarda bulunmuştur:

Binalarımızın çoğu sigortalı değil, ya onları şimdi son zamanlarda çıkan elektrik meselesi var zaten mecbur DASK yaptırıyor açtırabilmek için; öyle durup dururken gidip yaptırayım diyen kişi çok az yani. O yüzden yani maddi durumları müsait değil, devletten belediyeden yardım alanlar var; bu adama gidip de DASK yaptır diye teşvik yapamazsın sonuçta. İnsanlar zaten mecbur kalınca yaptırdığından dolayı öyle bir şey yapmadım ben. (erkek, 62 yaşında, 18 yıllık muhtar)

Deprem afeti sonrasında meydana gelen kayıpları azaltmayı ve maddi anlamda olabildiğince telafi etmeyi amaçlayan Zorunlu Deprem Sigortası, 27 Eylül 2000 tarihinden itibaren 587 sayılı Kanun Hükmünde kararname ile yürürlüğe girmiş ve depremin konutlarda neden olacağı hasarlara karşı güvence sunan bir sigortadır. Deprem sigortası, hem hali hazırda sahip olunan meskenler hem de konut kredisi kullanarak alınan meskenler için devlet tarafından yaptırılması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca Ağustos 2012 ile yürürlüğe giren yeni Afet Sigortaları Kanunu gereğince DASK poliçesi olmayan kişiler artık evlerine elektrik ve su bağlatamamaktadırlar.

Ancak bu şekildeki yasal zorlamalar karşısında kişiler, bir kereye mahsus olmak üzere bu sigortalamayı yaptırıp daha sonrasında önemsememektedirler. Muhtarların çoğu bu duruma dikkat çekmektedir. Bir muhtar konu ile ilgili olarak devletin teşvik ve desteğinin olması gerektiği şu şekilde ifade etmiştir:

Mahallemizin binalarının çoğunda sigorta yok, şimdi şöyle bunu hükümet zorlaştırıyor, yani diyor ki ben sana ruhsatı veririm diyor ancak burada oturabilmen için elektrik, su, sigorta istiyor DASK. Yapıyorsun bunu açarken sonra bir daha yaptırılıyor mu, yok. Çünkü sigorta şirketleri normal prim üzerinden yapsa bunu amenna sorun yok. Ama her sene primleri yükseltiyor. Kardeşim benim binam eskiyor ona primleri yükseltiyorsun. Yani sigortalatılmaya yönelik teşvik biz yapsak da bir işe yaramaz ki, insanlar bütçesine göre olanı yapar. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Muhtarların açıklamalarından yeni yapılan binalarda sigortalatma oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yeni bina oranının yüksek olduğu mahallelerdeki muhtarlar, mahalledeki vatandaşlarını sigortalamaya teşvik etmeye gerek kalmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu, bir muhtar şu şekilde açıklamaktadır:

Şimdi şöyle diyeyim, burada zaten binaların çoğu sigortalı, insanlar baya bilinçli, evler de yeni. o yüzden böyle bir teşvike gerek kalmadı. O yüzden bir çalışma yapmadım ben de. (erkek, 56 yaşında, 12 yıllık muhtar)

Muhtarların bir diğer kısmı ise binaların sigortalatılmasına yönelik vatandaşlarını teşvik ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu teşvikin belirli bir çalışma dâhilinde değil, yalnızca vatandaşlarına sözlü ve rastlantısal olarak ilettiklerini vurgulamaktadırlar:

Valla biz söylüyoruz, elimizden geldiğince vatandaşı bilinçlendirmeye çalışıyoruz bu konuda, ama ne kadar başarılı olur bu tartışılır. Sadece bizim söylememizle olacak iş değil bu, devlet de teşvik edecek. Zaten zorlamalar da yapılıyor DASK konusunda elektrik su doğalgaz açtırırken mecbur kılınıyor. Biz söylüyoruz, söyleriz vatandaşa ama gerisi ona kalmış bir şey. (erkek, 63 yaşında, 18 yıllık muhtar).

Denk gelince öyle söylüyoruz tabi vatandaşa laf arasında falan ama artık BASKI' dir TEDAŞ' tır filan sigorta olmadan işlem yapmıyor ya, ondan vatandaş da mecbur kalıyor eve girerken yaptırmaya. (erkek, 51 yaşında, 8 yıllık muhtar).

Özetle, mahalle muhtarları, binaların sigortalatılması konusunda genellikle devletin vatandaşlara teşvik ve destek yapması gerektiğini düşünmekte, kendilerinin ise bu hususta pek fazla çalışmaları bulunmamaktadır. Muhtarlar genellikle mahallelilerin ekonomik durumlarının yetersizliğine atıf yaparak

evlerin sigortalandırılmasını teşvik etmenin işlevsizliğine vurgu yapmaktadırlar.

Evini afete karşı sigortalatan hanelerin sayısının çok az olduğu hususunda muhtarlar arasında neredeyse fikir birliği bulunmaktadır. Ancak hanelerin ekonomik gücünün zayıflığını bu ilgisizliğe gerekçe olarak göstermek bazı haneler için geçerli sayılsa bile birçok hane için bu çok da makul görünmemektedir. Yılda bir kez birkaç yüz liralık bir bedeli olan DASK sigortasını yaptırap yaptırmamanın ekonomik gücün zayıflığından ziyade öncelikler ve bilinç düzeyiyle ilgili olduğu söylenebilir.

STK'larla işbirliği: "Çağırılırsa gidiyoruz, öylelikle oluyor"

Afete hazırbulunuşluk ve dirençli toplum yaratma sürecinde sivil toplum kuruluşlarının çok önemli roller oynayabileceği kabul edilmektedir. Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), siyasi otoriteden bağımsız bir biçimde, bireylerin kendi aralarında örgütlenerek, ortak çıkar ve yararlarını ifade edebilecekleri bir temelde ortaya çıkan yapılar olarak görülmektedir (Özer, 2008: 96). STK'ların kendilerini geliştirmeye çok açık oldukları ve eğer fırsat verirse dinamikleri sayesinde ülkenin gelişiminde büyük görevler alabilecekleri genel kabul görür.

Türkiye'de özellikle 1999 yılında meydana gelen depremde STK'ların önemi ve oynadığı roller daha belirgin hissedilmiş ve gözlenmiştir (Gümüş, 2004: 3). Bu nedenlerle muhtarlara yerel topluluklarda afet hazırbulunuşluğunu geliştirme yönünde faaliyetler yürüten STK'larla herhangi bir irtibat ve işbirliklerinin bulunup bulunmadığı sorusunu da yönelttik. Muhtarların büyük bir çoğunluğu STK temsilcileriyle sadece birkaç kez verilen seminerlerde bir araya gelme fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir:

Sadece seminerlerde, ilk yardım uygulamalarında filan irtibatımız oldu, başka da olmadı. Çağırılırsa gidiyoruz öylelikle oluyor. (erkek,51 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Şurada aşağıda bir okul var... orda bir seminer verdiler. İmamımız, ben, seçtiğimiz vatandaşlar oldu; onlarla birlikte bir eğitim semineri gibi bir şey almıştık acil durumlar hakkında. (erkek, 49 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Görüldüğü üzere, çoğu mahalle muhtarları ile STK'lar veya gönüllü kuruluşların ortak etkinlik olasılıkları yalnızca bazı seminerlerde karşılaşmadan ibaret olup, birlikte aktif bir çalışma eğilimleri görülmemektedir. Bu durum, Gümüş'ün (2004: 3) ifadesiyle STK'ların bu hususta 'geri çekildikleri'ne işaret etmektedir.

Muhtarların birkaçı ise sivil toplum ve gönüllü kuruluşlarla irtibat halinde olduklarını ve bu tür çalışmalarda bulduklarını belirtmişlerdir. Bir muhtar da STK'larla işbirliği içinde çalıştığı halde muhtarların yetkilerinin azaltılması

dolayısıyla başarı sağlayamadığını vurgulayarak sorunu şu şekilde ifade etmektedir:

Biz sivil savunma ile işbirliği yapıyoruz o da cılız kalıyor yani. Hep kendi kendimize kalıyor. Bir de şu var işte şimdi bunlar 2006 aşağı yukarı 11 sene önce 5490 sayılı bir kanun çıktı o güne kadar muhtarların yetkileri vardı. O kanunla beraber her şey var, bir yetkimiz yok. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Evet, evet hiç iribatımız kesilmiyor bu kuruluşlarla, zaten kaymakam Bey de zaman zaman topluyor. Hatta geçenlerde bir yenisini daha yaptık tüm ilçe muhtarları ve Kaymakam bey ile değerlendirme yaptık bu doğal afetlerle ilgili, ama sivil toplum kuruluşlarıyla da sürekli görüşüyoruz yani. Toplantılar, değerlendirmeler veya işte seminerler yapılıyor, bunlara katılıyoruz. (erkek, 62 yaşında, 8 yıllık muhtar).

Yukarıdaki ifadeleri baz alarak, muhtarların STK'larla ilişkilerinin sadece birkaç seminer ve toplantıda bir araya gelmekten ibaret olduğu söylenebilir. Ayrıca muhtarların STK'lardan daha çok devletin kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği ve çalışma içerisinde oldukları görülmektedir.

Emniyet Tedbirleri: *"Bizim yapabileceğimiz iş değil, zaten Emniyet var"*

Afetler meydana geldiğinde yaşanan can ve mal kayıplarının yanı sıra, insanların buldukları bölgeleri terk etmesiyle birlikte istismarcılar ve suçlular bundan fırsat çıkarmaya çalışıp terk edilen bölgelerde yağma ya da hırsızlık yapabilmektedirler. İnsanlar yaşadıkları tedirginliğin yanı sıra gerekli güvenlik önlemleri alınmadığından dolayı suç vakalarının artması afetzedelerin sorunlarını daha da arttırmaktadır. Ülkemizde 2011 yılında gerçekleşen Van depremi sonrasında afetzedeler, büyük bir tedirginlikle karşı karşıya kalmışlardır. Depremden canlarını kurtaran Vanlılar, bu kez de evlerindeki eşyalarının, paralarının çalınması korkusu yaşamışlardır. Depremzedelerden bazıları her mahalleden ayrı bir hırsızlık olayını anlatırken bazıları da çadırlarda taciz ve tecavüz vakalarının yaşandığını belirtmişlerdir. Benzer bir şekilde 2009 yılında İstanbul'da ve Tekirdağ'da gerçekleşen sel felaketi sonrasında durumu fırsat bilen istismarcıların, bölgedeki fabrikaları, atölyeleri yağma ettiği ve polis müdahalesinin yetersiz kaldığı görülmüştür.

Araştırmada, muhtarlara muhtemel bir afet durumunda mahallelerinde istismarcılar ve suçlulara yönelik herhangi bir eylem planlarının olup olmadığı da soruldu. Muhtarların çoğu böyle bir eylem planlarının bulunmadığını, bu tür önlem ve uygulamaların güvenlik güçlerinin görevi olduğunu ifade etmişlerdir:

O konuda herhangi bir düşünce ve önlemim olmadı ama onu emniyet güçleri, polis, jandarmanın görevi olduğu için onlar gerekli önlemi alır zaten. (erkek, 70 yaşında, 8 yıllık muhtar)

Zaten emniyet bilir bu olayı... 30 senedir söylediğim bir şey var: köyler hariç il ve ilçe bütün muhtarlıkları kaldıracaksın bütün Türkiye'de. Ya

yetki vereceksin ya da kaldıracaksın. Şimdi sizin yetkiniz yok ama size görev veriyorlar netice alabilir misiniz, hayır... Bir de şunu söz ediyorum. Görevdeyken toplantılarımda şunu söylemişimdir. Masa başında karar vermeyin arkadaş. Gelin icraatı önce kendiniz yapın sonra karar verin diyorum. Tabii bu batıyor. Sonra dışlanıyorum. Geçen Balıkesir milletvekili geldi, 15 kişi filanız. Samimi söylüyorum 2 tane kanun mevzuu oldu. Ben bilemem muhtarım dedi. Nasıl bilemezsin ya? Sen kaldırdın parmağı ben kaldırmadım. Sen milletvekili olarak cevap veremezsen ben muhtar olarak ne yapabilirim? ... Yani kardeşim yetkisi yok muhtarın nasıl emredersin bunu? İleriye gitsen suç, geri kalsan gene suç. Ben bunu vali beye sordum ama yok adam cevap vermiyor yani. (erkek, 71 yaşında, 30 yıllık muhtar)

Yukarıdaki ifadelerde, muhtarlarının üzerlerine düşen görevler ile verilen yetkiler arasında çelişki olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu ifadeler ayrıca muhtarların yönetim sürecine aktif olarak dahil edilmediklerine de işaret etmektedir. Öte yandan muhtarlar, afet durumunda meydana gelebilecek istismar ve suç vakalarına karşı kolluk kuvvetlerinin sorumlu olduğunu ifade etmektedirler ama ciddi bir afet durumunda kolluk kuvvetlerinin bu tür vakalara müdahalesinin ne kadar gecikebileceği bilinmektedir. Dünyada birçok ülkede yerel toplulukların güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında kolluk kuvvetleri kadar kendi içlerinde gönüllülerden oluşturdukları mekanizmalara da başvurdukları bilinmektedir. Balıkesirli muhtarların büyük çoğunluğunun kendi mahallelerinde bu tür mekanizmalar oluşturmak gibi bir amaç ve girişimlerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Mahalle muhtarlarının çoğunluğu, sorumlu oldukları mahalleler kapsamında onları etkileyebilecek en önemli doğal afet olarak depremi görmektedirler. Depremden sonra ise sel ön plana çıkmaktadır.

Muhtarların çoğunun mahallelerine genel olarak hâkim olduğu ve mahallelerinde yaşayanlar hakkında bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Ancak sorumlu oldukları mahallenin nüfusu arttıkça, mahalle hakkında sahip olunan geleneksel bilgi düzeyi düşmektedir. Mahalleye hâkim olma hususunda kırsal alandaki muhtarların kentsel alandakilere göre daha avantajlı oldukları görülmüştür. Muhtarların; mahallelerinde bir doğal afet yaşanması durumunda, bu afetten etkilenme olasılığı yüksek olan dezavantajlı gruplar (engelliler, yaşlılar, kimsesizler vb.) hakkındaki bilgi düzeyleri düşüktür ve dezavantajlı gruplara ilişkin herhangi bir spesifik çalışma planları bulunmamaktadır.

Genel olarak mahalle muhtarları olası bir doğal afet yaşanması halinde temin edilmesi gereken temel ihtiyaç maddeleri ve bunların nereden temin edilecekleri hususunda bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Temin edilmesi

gereken malzemeler olarak çadır, battaniye, erzak, tıbbi ihtiyaçlar vb. olacağını belirtmişlerdir. Bu ihtiyaçları ise Kızılay'dan, AKUT'tan, belediyeden veya AFAD'tan talep edeceklerini bildirmişlerdir. Afetlere karşı mahallelerine yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları kapsamında muhtarlar, kendilerinin herhangi bir çalışma gerçekleştirmediklerini; bu eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının bağlı oldukları ilçe belediyeleri ve AFAD kapsamında kendilerine verildiğini belirtmişlerdir. Afetler konusunda; mahalle muhtarları ile sivil toplum kuruluşları arasında etkili ve önemli bir işbirliği bulunmamaktadır.

Muhtarların; afetlere yönelik önlem ve müdahale çalışmaları kapsamında genellikle herhangi bir afet planları bulunmamaktadır. Muhtarlar bu konuda yerel yönetimlerin kendilerine destek veya teşvikte bulunmadıklarını belirtmiştir. Mahallelerindeki acil toplanma alanları olarak genellikle parkları, okul bahçelerini, pazar alanlarını vb. tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bazı toplanma alanlarının imara açıldığını vurgulamışlardır. Olası bir afet yaşanması durumunda, muhtarlar, afet sürecinde meydana gelebilecek olumsuzlukların önlenmesinde emniyet güçlerine güven duymakta, alternatif gönüllü oluşumlara başvurmamaktadırlar.

Araştırmada amaçlı örnekleme kapsamında Balıkesir ilini yansıtacak şekilde muhtarlar seçilmişti. Bundaki temel amaç hem ili yansıtması hem de bulunduğu bölgeye ve muhtarların eğitim ve sosyoekonomik durumlarına göre doğal afetler konusunda farklı sonuçlara ulaşabileceği beklentisiydi. Ancak muhtarların sosyoekonomik durumları ve eğitim düzeyleri farklı olmasına karşın doğal afetler hakkındaki farkındalık ve hazırbulunuşluk durumları benzerdir. Çoğu muhtarın doğal afetlerle ilgili farkındalık yaratma veya bu afetlere karşı hazırbulunuşlukla ilgili herhangi bir çalışması bulunmamaktadır. Yine muhtarların sorumluluk alanlarının kırsal veya kentsel olması, iç bölgelerde veya kıyı kesimlerinde yer alması da doğal afetlere karşı farkındalıklarında ve hazırbulunuşluklarında önemli bir farklılık göstermemiştir. Ancak her şeye rağmen muhtarların neredeyse hepsinin doğal afetlerle ilgili yapılacak çalışmalarda aktif rol almaya istekli oldukları fakat bu süreçte yönetim ilkesine uygun olarak muhtarların potansiyellerinden yararlanılmadığı görülmüştür.

Afet yönetişiminin potansiyel yararlarının ortaya çıkarılabilmesi için ilgili aktörler arası koordinasyonun/işbirliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu konuda her bir paydaş sorumluluğunu yerine getirmelidir. Daha önce de belirtildiği gibi hem en temel yerel yönetici hem de yerel topluluk liderleri oldukları için muhtarların da afet yönetişiminde önemli bir paydaş olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu araştırmanın ulaştığı genel sonuç şudur: Balıkesir'deki muhtarların gündemlerinde afet hazırbulunuşluğunun yeterince yer almadığı söylenebilir.

Afet yönetimi sürecinde, özellikle afetlere hazırbulunuşluk aşamasıyla ilgili olarak her aktör gibi muhtarlar da sorumluluğu başkalarında görmektedir. Muhtarların bu tutumlarına yol açan birçok etkili faktör olmakla beraber üst düzey politik seçkinlerin yerel bilgiyi önemsememe ve sürece dâhil etmeme eğilimlerinin büyük rolü vardır.

Muhtarlıkların afet farkındalık ve hazırbulunuşluğundaki potansiyel pozitif rollerini geliştirmek için;

- AFAD'ın düzenlediği afet eğitimleri tüm muhtarları incelemeli ve kapsamalıdır.
- Muhtarların afet müdahale planlamalarında aktif rol almaları sağlanmalıdır. Bu süreçte muhtarların görüş ve önerilerine önem verilmelidir. Bu suretle afete hazırbulunuşluk süreci aşağıdan yukarıya işleyecek bir mekanizmayla demokratikleştirilmelidir.
- Kendilerinin bir "postacı" konumuna düşürüldüğünden şikâyetçi olan muhtarlar mahallelerindeki afet riski oluşturan girişimler ve yerel topluluk hazırbulunuşluğunun geliştirilmesi hususlarında makul yetkilerle donatılmalıdır.

Kaynakça

- Aguirre, B. (2002). Can Sustainable Development Help Us? *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 20: 111-125.
- Ainuddin, S., Aldrich, D. P., Routray, J. K., Ainuddin, S., Achkazai, A. (2013). The Need for Local Involvement: Decentralization of Disaster Management Institutions in Baluchistan, Pakistan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 6, 50-58. DOI: 10.1016/j.ijdr.2013.04.001.
- Akpınar, R. (2017). Halka En Yakın Birim Olan Muhtarlık Müessesesi: İzmir Karşıyaka İlçesinde Nitel Bir Araştırma, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 99-110.
- Akyıldız, A. (2003). Muhtar, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31.
- Alexander, D. (2005). An Interpretation of Disaster in Terms of Changes in Culture, Society and International Relations", in Ronald W. Perry, E.L. Quarantelli (Eds.), *What Is A Disaster? New Answers to Old Questions*, USA.
- Arikboğa, E. (2018). Mahalle Muhtarlığı ve Muhtarlık-Belediye İlişkileri, *Yerel Yönetim ve İyi Yönetişim*, Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, 13, 19-35.
- Barton, A. H. (2005). Disaster and Collective Stress, in Ronald W. Perry, E.L. Quarantelli (Eds.), *WHAT IS A DISASTER? New Answers to Old Questions*, USA.
- Bayraktar, N. & Dalyılmaz, N. (2018). Vulnerability of Elderly People in Disasters: A Systematic Review, *Turkish Journal of Geriatrics*, 21(3), 467-482.
- Beydilli, K. (2002). İmam, Osmanlı Devleti'nde İmamlık, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 22, İstanbul.
- Bodstein, A. & Barros, A. M. A. (2014). The Vulnerability of the Elderly in Disasters: The Need for an Effective Resilience Policy, *Ambiente & Sociedade* 17(2):157-174.
- Boin, A. (2005). From Crisis To Disaster: Towards An Integrative Perspective in Ronald W. Perry, E.L. Quarantelli (Eds.), *What Is A Disaster? New Answers to Old Questions*, USA.

- Buckle, P. (2005). Disaster: Mandated Definitions, Local Knowledge and Complexity in Ronald W. Perry, E.L. Quarantelli (Eds.), *What Is A Disaster? New Answers to Old Questions*, USA.
- Bulut, Y. (2001). Mahalle Muhtarlığı Üzerine Bir Araştırma, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 10(3), 32-51.
- Cannon, T. (1994). Vulnerability Analysis and the Explanation of 'Natural Disasters, in A.Valley (Ed.). *Disasters, Development and Environment*. Chichester: John Willey & Sons Ltd.
- Çadırcı, M. (1970). Türkiye'de Muhtarlık Kurulması Üzerine Bir İnceleme, *Belleten*, 34(135). 409-420.
- Emergency Management Australia (1998). *Australian Emergency Manuals Series*. Canberra: Emergency Management Australia.
- Enarson E. (2012). *Women Confronting Natural Disaster: from Vulnerability to Resilience*. Lynne Rienner Publ. US.
- Eryılmaz, B. (1997). *Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması*, Bileşik Yayınları.
- Escaleras, M. & Register, C. A. (2012). Fiscal Decentralization and Natural Hazard Risks. *Public Choice*, 151(1), 165–183. DOI:10.1007/s11127-010-9740-4
- Fan, F., Zhang, Y., Yang, Y., Mo, L., Liu, X. (2011). Symptoms of Posttraumatic Stress Disorder, Depression, and Anxiety Among Adolescents Following The 2008 Wenchuan Earthquake in China, *Journal of Traumatic Stress*, 24, 44-53.
- Fritz, C. (1961). Disaster, in Merton, R. & Nisbet, R. (Eds.) *Contemporary Social Problems* (pp. 651-694). Ny: Harcourt.
- Garschagen, M. (2015). Decentralizing Urban Disaster Risk Management in A Centralized System? Agendas, Actors and Contentions in Vietnam. *Habitat International*. DOI:10.1016/j.habitatint.2015.08.030
- German Technical Cooperation (GTZ). (2002). *Disasters: A Challenge for Developing Countries and Development Cooperation: Disaster Risk Management Working Concept: The German Technical Cooperation*: <http://www2.gtz.de/dokumente/bib/02-5001.pdf> [20.06.2016]
- Hartog, J. (2014). *Disaster Resilience in an Ageing World: How to Make Policies and Programmes Inclusive of Older People*. HelpAge International. <https://www.unisdr.org/2014/jiddr/documents/DisasterResilienceAgeingWorld.pdf> [20.06.2016]
- Hussain, A., Weisaeth, L., & Heir, T. (2011). Changes in Religious Beliefs and the Relation of Religiosity to Posttraumatic Stress and Life Satisfaction after a Natural Disaster, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 46, 1027-1032.
- Ile, I., (2009). *Managing Intergovernmental Relations: A Case Review of Intergovernmental Relations Systems in Nigeria and South Africa*. Saarbrücken:VDM Verlag Dr. Muller Aktiengesellschaft & Co. KG.
- Kahn, M. E. (2005). The Death Toll from Natural Disasters: The Role of Income, Geography, and Institutions, *Review of Economics and Statistics*, 87(2), 271-284. DOI: <http://dx.doi.org/10.1162/0034653053970339>
- Keskinen-Rosenqvist, R., Michélsen, H., Schulman, A., Wahlström, L. (2011). Physical Symptoms 14 Months After A Natural Disaster in Individuals with or without

Injury are Associated with Different Types of Exposure, *Journal of Psychosomatic Research*, 71, 180-187.

Kirschenbaum, A. (2004). Generic Sources of Disaster Communities: A social Network Approach. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 24 (10/11), 94-129.

Meshack, M.V. (2004). *Potential and Limitations of Stakeholders' Participation in Community-based Projects: The Case of Hanna Nassif Roads and Drains Construction and Maintenance*. Dar es Salaam, University College of Lands and Architectural Studies.

Nick, G.A., Savoia, E., Elqura, L., Crowther, S., Cohen, B., Leary, M., Wright, T., Auerbach, J. Kohn, H. K. (2009). Emergency Preparedness for Vulnerable Populations: People with Special Health-care Needs *Public Health Rep*, 124(2), 338-343. DOI: 10.1177/003335490912400225.

Norris, F. 2001. *50,000 Disaster Victims Speak: An Empirical Review of The Empirical Literature*. Washington, DC: National Center for PTSD and The Center For Mental Health Services (Samhsa).

Noy, I. & Yonson, R. (2016). *A Survey of the Theory and Measurement of Economic Vulnerability and Resilience to Natural Hazards*, SEF Working Paper 03/2016.

Odabaş, Z. Y. (2010). *Sürdürülebilir Afet Yönetimi ve Kadın*. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, No: 256, Ankara.

Ortaylı, İ. (1985). *Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yay., İstanbul.

Ortaylı, İ. (1978). *Türkiye İdare Tarihi*, TODAİE Yayınları, Ankara.

Palabıyık, H. ve Atak, ř. (2002). Türkiye'de Mahalle Yönetimi, iç. *Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler*, Alfa Kitabevi, İstanbul.

Patterson, O., Weil, F., Patel, K., (2009). The Role of Community in Disaster Response: Conceptual Models, *Popul Res Policy Review*. 29, 127-141.

Peduzzi, P., Dao, H., Herold, C., & Mouton, F. (2009). Assessing global exposure and vulnerability towards natural hazards: the Disaster Risk Index. *Natural hazards and earth system sciences*, 9(4), 1149-1159, DOI:10.5194/nhess-9-1149-2009

Pollitt, C. (2005). Decentralization. A Central Concept in Contemporary Public Management. in E. Ferlie, L. E. Lynn, Jr., & C. Pollitt (Eds.), *The Oxford Handbook of Public Management* (371-397). New York, NY: Oxford University Press.

Perry, R. W. & Lindell, M. K. (2003). Preparedness for Emergency Response: Guidelines for The Emergency Planning Process, *Disasters*, 27(4), 336-350.

Pillay, P. (2001). *South Africa in the 21st Century: Key Social Economic Challenges*. Johannesburg: Friedrich Ebert Stiftung.

Pincha, C. (2008). *Indian Ocean Tsunami through the Gender Lens: Insights from Tamil Nadu, India*. Mumbai: Earthworm Books.

Raschky, P. A. (2008). Institutions and the losses from natural disasters. *Natural hazards and earth system sciences*, 8(4), 627-634. <http://www.nat-hazards-earth-syst-sci.net/8/627/2008/nhess-8-627-2008.pdf> [22.04.2018]

Rumbach, A. (2016). Decentralization and small cities: Towards more effective urban disaster governance?. *Habitat International*, 52, 35-42. DOI:10.1016/j.habitatint.2015.08.026

- Sahoo, N. (2005). Decentralizing Disaster Management. Observer Research Foundation, *South Asia Politics*, 4(7), 1-9.
- Scott, Z. & Tarazona, M. (2011). *Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction: Study on Disaster Risk Reduction, Decentralization and Political Economy*, UNDP.
- Slattery, M. (2008). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Çev. Ü. Tatlıcan, G. Demiriz,), Sentez Yayıncılık, Ankara.
- Stough, L. (2010). Children with Disabilities in the Context of Disaster: A Social Vulnerability Perspective, *Child Development*, 81(4):1260-70.
- Sutton, J. ve Tierney, K. (2006). *Disaster Preparedness: Concepts, Guidance, and Research*. Natural Hazards Center Institute of Behavioral Science University of Colorado Boulder, CO. <http://www.colorado.edu/hazards> [22.04.2018]
- Toya, H., & Skidmore, M. (2013). *Natural Disaster Impacts and Fiscal Decentralization*: <https://core.ac.uk/download/pdf/6350227.pdf> [22.04.2018]
- United Nations Development Program (UNDP). (2015). *Strengthening Disaster Risk Governance*: <https://www.undp.org/content/dam/undp/library/crisis%20prevention/disaster/Strengthening%20Disaster%20Risk%20Governance-Full-Report.pdf> [22.04. 2018]
- Waters, M. (2008). *Modern Sosyoloji Kuramları*. (Çev. Z. Cırnihlioğlu). Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- WHO/EHA. (2002). *Disasters & Emergencies Definitions Training Package* Who/Eha Panafrican Emergency Training Centre, Addis Ababa.
- Wolfenstein, M. (1957). *Disaster: A Psychological Essay* Glencoe, IL: Free Press.

İnternet Kaynakları

- www.fema.gov [21.01.2018]
- <http://www.muhtarlarlarkonfederasyonu.org/il-muhtarlari.html> [21.10.2019]
- <https://www.afad.gov.tr/tr/15362/AFAD-okullari-harekete-geciriyor> [21.08.2017]